

Familjearbetaren hos en ensamförsörjare

- **En kvalitativ studie om ensamförsörjarens livssituation och hur familjearbetet påverkas.**

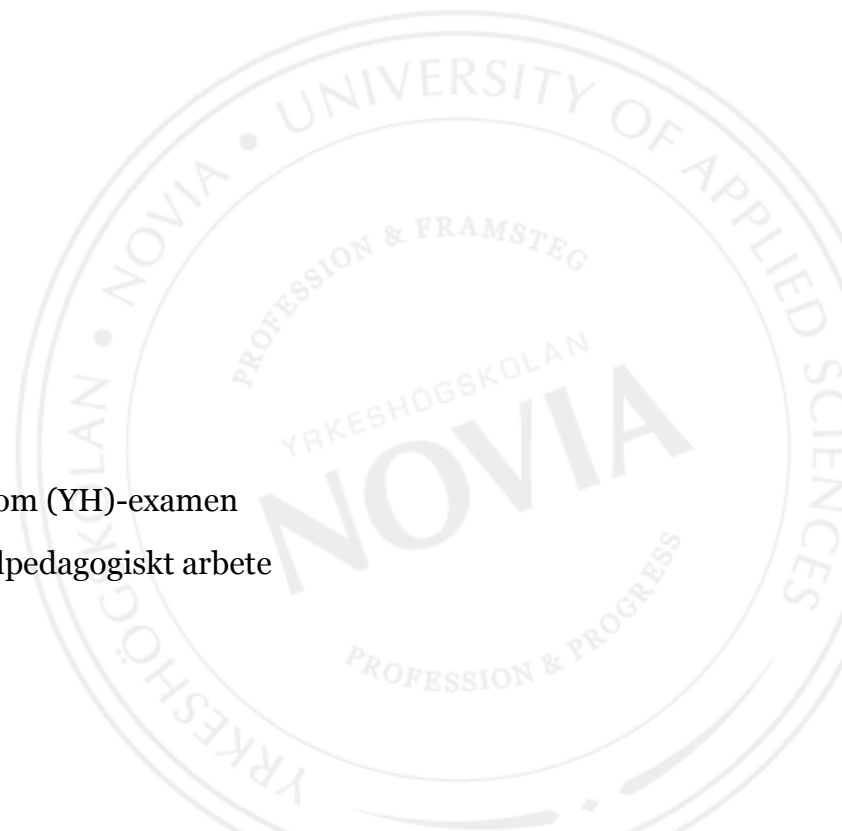
Mikaela Sjöblom

Diana Azimi

Examensarbete för socionom (YH)-examen

Det sociala området, socialpedagogiskt arbete

Vasa 2013

EXAMENSARBETE

Författare: Mikaela Sjöblom och Diana Azimi
Utbildningsprogram och ort: Det sociala området, Vasa
Inriktningsalternativ/Fördjupning: Socialpedagogiskt arbete
Handledare: Mona Granholm och Ralf Lillbacka

Titel: "Familjearbetaren hos en ensamförsörjare"
- En kvalitativ studie om ensamförsörjarens livssituation och hur familjearbetet påverkas.

Datum 10.4.2013

Sidantal 44

Bilagor 1

Sammanfattning

Syftet med vårt lärdomsprov är att redogöra för familjearbetarnas åsikter om familjearbetet har specifika drag i utförandet av det hos familjer med en försörjare. I teoridelen tas det upp om familjepolitiken i Finland, familjearbete samt om hur en ensamförsörjares livssituation kan se ut.

I undersökningen använde vi oss av kvalitativa forskningsintervjuer. Undersökningspersonerna bestod av åtta familjearbetare från fyra olika kommuner. Intervjuerna gjordes både i grupper och som individuella intervjuer. Vid analysen av intervjuerna såg vi tillbaka på teoridelen för att se om ensamförsörjares livssituation kan se ut som vi beskrivit och göra en analys ut av det.

I undersökningen kom vi fram till att familjearbetet inte har några specifika drag då de utför sitt arbete hos familjer med en förälder. Situationen varierar mycket från familj till familj och man bör som familjearbetare utgå från varje familj enskilt. Alla familjer kan ha liknande problem, men ensamstående föräldrar har färre resurser. Bland annat kan konflikter mellan barnets biologiska föräldrar påverka familjearbetet. Genom undersökningen fick vi främst bättre förståelse för ensamförsörjares livssituation.

Språk: Svenska   Nyckelord: Ensamförsörjare, familjearbete, familjepolitik, intervjuer

---

BACHELOR'S THESIS

Author: Mikaela Sjöblom and Diana Azimi
Degree Programme: Social welfare
Specialization: Socio-pedagogical work
Supervisors: Mona Granholm and Ralf Lillbacka

Title: "The family social worker and the single parent family"

- A qualitative research about single parents and how their life situation affects the family social work

---

Date 10.4.2013

Number of pages 44

Appendices 1

Summary

The purpose of this thesis is to describe the family social workers' opinions about whether the family social work has specific features in working with families with single parents. The theoretical part describes family politics in Finland, family social work and what a single parent's life situation may look like.

Qualitative interviews were used in the research. The interviewed persons consisted of eight family social workers from four different municipalities. The interviews were done both in groups and as individual interviews. When we analyzed the interviews we looked back on the theoretical part to find out whether the single parents' life situations are like we described them, and to analyze them.

In our research we found that family social work is not significantly different when working with families with single parents. The situation varies a lot from family to family, and the family social work should be based on every family's individual needs. Every family may have similar problems, but families with single parents have fewer resources. Among other things, conflicts between the child's biological parents can affect the family social work. Through our research we received mainly a better understanding of a single parent's life situation.

Language: Swedish

Key words: Single parent, family social work, family politics, interviews

---

Innehållsförteckning

1	Syfte.....	1
1.1	Frågeställningar.....	1
1.2	Avgränsningar.....	2
2	Samhällets stöd till familjerna.....	2
2.1	Familjepolitiken i Finland.....	2
2.1.1	Stöd för småbarnsfamiljer.....	2
2.1.2	Ledighet för föräldrarna.....	4
2.1.3	Dagvårdsarrangemang.....	5
2.1.4	Barnskydd.....	6
2.2	Familjearbete.....	7
2.2.1	Förebyggande familjearbete.....	9
2.2.2	Barnskyddets familjearbete.....	11
2.2.3	Effektiverat familjearbete.....	12
3	Ensamförsörjaren.....	13
3.1	Definition.....	13
3.2	Statistik.....	14
3.3	Vardagen.....	15
3.3.1	Hur fungerar familjer med en försörjare?.....	16
3.3.2	Den ekonomiska situationen och fritiden.....	16
3.3.3	Boendesituationen och vårdnaden över barnen.....	18
3.3.4	Ensamförsörjarens arbetssituation.....	20
3.3.5	Dagvård.....	20
3.4	Ensamförsörjarens utmaningar.....	21
3.4.1	Svårigheter och utmaningar.....	21
3.4.2	Problemlösning.....	22
3.5	Föräldraskap.....	23
3.5.1	Föräldraskapet som rollkarta.....	23
3.5.2	”Tillräckligt bra” föräldraskap.....	24
3.5.3	Ensamförsörjarens föräldraskap.....	26
4	Undersökning.....	27
4.1	Val av metod.....	27
4.2	Undersökningsgrupp.....	27
4.3	Tillvägagångssätt.....	28

4.4 Val av analysmetod och bearbetning.....	29
5 Resultatredovisning och tolkning.....	29
5.1 Familjearbetarnas tidigare erfarenheter.....	30
5.2 Skillnad i arbetet hos ensamförsörjare och kärnfamiljer?.....	31
5.3 Syn på föräldraskapet.....	33
5.4 Ensamförsörjarens svårigheter och utmaningar.....	34
5.5 Hur påverkas familjearbetet?.....	35
6 Slutdiskussion och kritisk granskning.....	40

Källförteckning

Lagar

Bilagor

Figurförteckning

Figur 1.....	15
Figur 2.....	17

1 Syfte

Syftet med vår undersökning är att redogöra för om familjearbetarna anser att familjearbetet innehåller specifika drag i arbetet hos familjer med en försörjare. Vi tror att undersökningen kommer att vara till nytta för familjearbetare, för att få en bättre förståelse för ensamstående föräldrar. Lärdomsprovet är särskilt till nytta om resultatet visar att familjearbetet innehåller specifika drag då det utförs hos familjer med en försörjare.

Genom undersökningen kommer vi inte att få fram resultat som representerar hela landets familjearbetares åsikter. Vi strävar istället efter att få en bättre förståelse för ensamförsörjare och deras livssituation, vad familjearbetarna har observerat i arbetet och om de anser att deras arbetssätt och metoder påverkas av ensamförsörjares familjestruktur och livssituation.

I den teoretiska diskussionen tar vi upp en del av familjepolitiken, familjearbete och om ensamförsörjares livssituation. I forskningsprocessen kommer vi att använda oss av den kvalitativa metoden och intervjua familjearbetare från fyra olika kommuner. Undersökningen kommer att ta upp hur ensamförsörjares livssituation kan se ut, om familjer med en försörjare skiljer sig från andra familjer, föräldraskapet hos ensamförsörjare, vilka svårigheter och utmaningar som kan uppstå i livet hos ensamförsörjare och om familjearbetet påverkas av deras livssituation eller innehåller specifika drag med tanke på ensamförsörjare.

I detta lärdomsprov använder vi begreppen ensamförsörjare, ensamstående förälder och familjer med en förälder. Med dessa begrepp menas en familj med en förälder som har minst ett barn under 18 år. Föräldern kan vara antingen en man eller en kvinna.

1.1 Frågeställningar

Frågeställningarna i undersökningen är:

- Skiljer sig familjearbetet hos familjer med en försörjare och familjer med två försörjare? Vilka är skillnaderna i så fall?
- Hurudan syn har familjearbetare på ensamförsörjares föräldraskap?
- Vilka svårigheter och utmaningar har ensamförsörjare?

- Innehåller familjearbetet specifika drag i arbetet hos familjer med en försörjare?

1.2 Avgränsningar

Lärdomsprovet kommer enbart att behandla ensamstående föräldrar och inga andra familjetyper. Bara i vissa delar av teoridelen jämförs ensamstående föräldrar med familjer med två försörjare och nyfamiljer. Skilsmässoprocessen kommer inte tas upp i första hand, utan bara hur familjer med en försörjare kan påverkas av den. I kapitlet om familjepolitiken i Finland behandlar vi bara det som mest berör ensamstående föräldrar.

2 Samhällets stöd till familjerna

2.1 Familjepolitiken i Finland

En trygg och säker uppväxtmiljö för barnen är syftet med familjepolitiken i Finland. Samhället stöder föräldraskapet och familjegemenskapen. Familjens samhörighet utgör en viktig del i grunden av samhället. Familjekostnader jämnas ut med hjälp av ekonomiskt stöd och dagvårdsarrangemang från samhället. (Social- och hälsovårdsministeriet (STM), 2006, 4)

Till kommunernas ansvar hör att ordna social- och hälsovårdstjänster. Tjänsterna produceras antingen enskilt av kommunerna eller genom att bilda samkommuner med flera grannkommuner, som tillsammans erbjuder tjänsterna. Kommuner kan också köpa privata tjänster eller tjänster från andra kommuner. Kommunalskatten och statsandelarna utgör finansieringen av social- och hälsovårdstjänsterna, och resten betalas som klientavgifter. (STM, 2006, 5-6)

2.1.1 Stöd för småbarnsfamiljer

En gravid kvinna bosatt i Finland har rätt till moderskapsunderstöd. Stödet kan fås antingen som ekonomiskt stöd eller som moderskapsförpackning. Graviditeten måste ha pågått minst 154 dagar och kvinnan bör genomgå en hälsokontroll före den fjärde graviditetsmånaden går ut för att få moderskapsunderstöd. Det ekonomiska stödet är 140 €, och förpackningen

innehåller babykläder, sängkläder, flergångsblöjor och andra produkter som behövs vid vårdnaden av barnet. (STM, 2006, 8; Folkpensionsanstalten, 2012b)

Alla barn under 17 år och som bor i Finland har rätt till barnbidrag. Storleken på barnbidraget beror på antalet barn i familjen. Ju fler barn det finns i en familj, desto större bidrag får familjen. Bidraget för första barnet är (år 2012) 104,19 €/månad, för andra barnet 115,13 €/månad, för tredje barnet 146,91 €/månad, för fjärde barnet 168,27 €/månad och 189,63 €/månad för det femte barnet och de följande barnen. En ensamstående förälder som inte är gift eller sambo har rätt till ett ensamförsörjartillägg på 48,55 €/månad. Skilda föräldrar som har gemensam vårdnad om barnet hindrar inte den ensamstående föräldern att få tillägget. (STM, 2006, 8; Folkpensionsanstalten, 2012a)

I en del situationer har barnet rätt till underhållsstöd för att få ett tryggt underhåll. Stödet är mellanskillnaden mellan underhållsbidraget (som fås från den underhållsskyldiga föräldern) och underhållsstödet. Om en förälder är underhållsskyldig och betalar en mindre summa än underhållsstödet (som fås från Folkpensionsanstalten) p.g.a. att föräldrarnas ekonomiska situation är dålig, har barnet rätt till underhållsstöd. Beloppet på underhållsstödet är högst 151,85 €/månad (år 2013). Om en förälder är underhållsskyldig och låtit bli att betala underhållsbidrag åt sitt under 18-åriga barn, har barnet rätt till underhållsstöd. Vid betalning av underhållsstöd på grund av att föräldern inte betalat underhållsbidraget ska kommunen kräva att få de bidrag som inte betalats. Ett barn som är fött utanför ett äktenskap har också rätt till underhållsstöd om faderskapet inte är bekräftat. Adoptivbarn till ensamstående föräldrar kan också få underhållsstöd. (STM, 2006, 9; Folkpensionsanstalten, 2013)

Låginkomsttagares boendekostnader jämnar ut sig med hjälp av bostadsbidraget. Barnfamiljer har rätt till bostadsbidrag, statliga bostadslån, olika typer av räntestöd och skattelättnader i samband med bostadslån. Familjens storlek, inkomster och utgifter för boendet, bostadens storlek och ålder påverkar bostadsbidragets storlek. (STM, 2006, 9)

Barnfamiljer som inte har tillräckligt stora inkomster för att klara av de dagliga utgifterna kan få utkomststöd. Med utkomststödet vill man täcka familjers nödvändiga levnadskostnader för att de ska kunna klara sig på egen hand.

Utkomststödet betalas utifrån skillnaden mellan familjens utgifter som berättigar till utkomststöd och familjens inkomster. (STM, 2006, 10)

Rådgivning i uppfostrings- och familjefrågor ordnas för familjerna av kommunerna. Sakkunnig hjälp om familjeliv och uppfostran av barn ges hos rådgivningen, men rådgivaren gör också en social, psykologisk och medicinsk undersökning samt stöder en positiv utveckling av barnet. Rådgivningen främjar en trygg uppväxtmiljö för barnen. Familjer kan söka hjälp hos rådgivningen t.ex. om de har svårigheter i familjen, såsom problem i parförhållandet och familjetvister. Rådgivningen är avgiftsfri för barnfamiljerna. Barnfamiljer kan få stöd av hemservice om det t.ex. sker ett sjukdomsfall i familjen eller om det uppstår kriser i familjen. (STM, 2006, 18; 2011)

Det finns en hel del frivilliga organisationer inom social- och hälsovården, som kompletterar den offentliga servicen. Den frivilliga organisationens service kan t.ex. vara barnavård, hemservice, vård av sjukt barn, olika klubbverksamheter och jourtelefoner (STM, 2006, 24). En frivillig organisation som jobbar för barnens välmående är Folkhälsan. Folkhälsan ordnar flera olika stödformer för barnfamiljer. Verksamheterna är för småbarn och barn i den tidiga lågstadieåldern. De olika typerna av dagvårdsverksamheter är eftermiddagsklubbar, fritidsklubbar, lekskolor, lekparkar med personal samt kompletterande dagvård. Folkhälsan ordnar även semester- och sommarbarnsverksamhet. Att vara sommarbarn innebär att bo hos en värdfamilj. Folkhälsan hjälper sommarbarnen och värdfamiljerna att finna varandra. Sommarbarnet kan bo minst några dagar hos värdfamiljen eller max en månad. Familjesemester ordnas på olika badhotell i Finland och är en fem dagar lång ledd verksamhet. Familjen får semestern till ett förmånligare pris. Folkhälsan ordnar också olika läger och sommarklubbar för barnfamiljer.

2.1.2 Ledighet för föräldrarna

Med föräldraledighet får båda föräldrarna möjligheten att vara hemma och sköta sina småbarn. Föräldrarna kan ta ut moderskaps-, faderskaps- eller föräldraledighet. Moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenning betalas ut åt familjen under ledigheten. Modern kan påbörja moderskapsledigheten tidigast 50 dagar och senast 30 dagar före barnets beräknade födsel. Ledigheten varar i 105 arbetsdagar och beloppet på penningen beror på arbetsinkomster. Kvinnor

som väntar barn och arbetar under farliga förhållanden har rätt till särskild moderskapsledighet och särskild moderskapspenning. (STM, 2006, 10-11)

Föräldraledigheten påbörjas efter moderskapsledigheten och pågår i 158 vardagar (måndag till lördag). Både mamman och pappan har rätt till föräldraledigheten. Pappaledigheten kan tas ut vid barnets födelse, men max 18 vardagar. Hela pappaledigheten är högst 54 dagar. De resterande 36 dagarna kan tas ut vid ett annat tillfälle då inte mamman är på ledighet, eller så kan hela pappaledigheten tas ut på en gång. (STM, 2013)

Oavlönad vårdledighet kan tas ut av antingen mamman eller pappan tills barnet är 3 år. Föräldern har rätt att gå tillbaka till sitt tidigare arbete efter ledigheten. Familjen har möjlighet att få hemvårdsstöd under ledigheten. Partiell vårdledighet kan tas ut tills slutet av barnets andra läsår. Partiell vårdledighet innebär förkortad arbetsdag med löneavdrag. Ledigheten kan inte tas ut samtidigt av båda föräldrarna. Familjen kan ansöka om partiell vårdpenning för den inkomst familjen förlorar. Tillfällig vårdledighet, som är max 4 vardagar, får tas ut av en förälder om barnet insjuknar. Ledigheten får tas ut om barnet inte fyllt tio. (STM, 2006, 12)

2.1.3 Dagvårdsarrangemang

Efter föräldraledigheten har föräldrarna olika alternativ att välja mellan med tanke på barnets vårdnad och föräldrarnas möjlighet till att återgå till sitt arbete. Föräldrarna kan välja mellan kommunal dagvård, privat dagvård med stöd för privat vård eller så finns möjligheten att vårda barnet hemma under vårdledigheten och få stöd för hemvård av barn. (STM, 2006, 13)

Med dagvården vill man stödja föräldrarna i barnets fostran och hjälpa barnet till en balanserad utveckling av personligheten. Dagvården betonar också pedagogiken. Småbarnfostran ingår i det livslånga lärandet och är en del av dagvården. Barn under skolåldern har rätt till en kommunal dagvårdsplats. Andra alternativ för kommunal dagvård är familjedagvård, som sker i vårdarens hem, samt gruppfamiljedagvård. I kommunerna ordnas lekverksamhet i lekparker. Lekverksamhet i lekparker finns inom den öppna dagvården och är övervakad. Olika klubbar är också en verksamhet som ordnas inom kommunerna. Föräldrarna har möjlighet att lägga barnen i dagvård antingen på

deltid eller på heltid. Det finns även möjlighet till vård under hela dygnet. (STM, 2006, 13-14; Haliseva-Lahtinen, 2004, 27-28)

Från och med 1.1.2013 hör förvaltningsområdet för barndagvården till undervisnings- och kulturministeriet. Tidigare hörde barndagvården till social- och hälsovårdsministeriet. I och med förändringen sker det inga ändringar i rätten till dagvård eller ordnandet av dagvården. (Kommunerna.net, 2013)

Dagvårdsavgiften betalas månadsvis. Avgiftens belopp beror på familjens storlek och inkomster, och tas procentuellt. Till familjen räknar man alla som bor i samma hushåll. Högsta dagvårdsavgiften för det första barnet i familjen är (år 2012) 264 euro per månad, och för det andra barnet 238 euro per månad. Den lägsta avgiften som kan tas är 24 euro. Om dagvården är tillfällig debiteras en avgift bestämd av kommunen. (STM, 2012)

Väljer familjen att sätta sitt barn hos en privat dagvårdare eller ett privat daghem efter föräldradigheten kan kommunen betala privatvårdsstöd åt familjen. Familjen har också rätt till stöd för hemvård av barn om ett barn under tre år vårdas hemma. Vårdpenning ingår i hemvårdsstödet som varje barn med rätt till stöd för hemvård kan få. Vårdtillägg kan också betalas, och ges utifrån familjens storlek och inkomster. Tillägget betalas bara för ett barn i familjen. (STM, 2006, 15)

Det finns möjligheter att sätta sitt barn i förskolan ett år före grundskolan börjar. Förskolan är avgiftsfri och frivillig. Undervisningen är 3-4 timmar om dagen. Kommunerna kan också ordna morgon- och eftermiddagsverksamhet för barn i årskurs ett och två. Morgon- och eftermiddagsverksamhet är frivillig. (STM, 2006, 14-18)

2.1.4 Barnskydd

Enligt Barnskyddslagen (2007/417, 4 §) är barnskyddets uppgift att främja barnets utveckling och välfärd. Barnskyddet stöder föräldrarna, vårdnadshavarna och andra personer som ansvarar för barnets omsorg och fostran. Barnskyddet förebygger svårigheter inom familjen och ingriper i ett tidigt skede i problem som upptäckts. Barnets bästa ska alltid beaktas vid barnskyddsåtgärder.

Personalen inom olika tjänster i kommunen, såsom rådgivningsbyrån för mödra- och barnavård, dagvården, skolornas psykosociala elevvård, skolhälsovården och ungdomsarbetet, strävar efter att förebygga barnskyddsåtgärder och är ofta de personer som först upptäcker klienternas svåra livssituationer. Kommunens socialmyndigheter ordnar stödåtgärder inom den öppna vården. Socialmyndigheterna stöder familjen och barnet om uppväxtmiljön påverkar barnets hälsa och utveckling negativt. Stödåtgärderna gäller också i de fall barnets eller den unga personens beteende påverkar dess egen hälsa eller utveckling negativt. Om stödåtgärderna inte ger någon effekt används andra barnskyddsåtgärder. (STM, 2006, 19)

Olika stödåtgärder inom den öppna vården kan vara en kortvarig placering hos en familj eller på en institution utan att barnet omhändertas, rehabilitering för familjen, uppfostrings- och familjerådgivning, hemtjänst, dagvård och terapi. Barnet kan få stöd i sin skolgång, med fritidsintressen och då den unga ska välja yrke och skaffar sig en bostad. Det finns även möjligheter att få en stödperson eller en stödfamilj. (STM, 2006, 19)

Ett omhändertagande eller placering utanför hemmet sker bara om läget är allvarligt i familjen och barnets hälsa eller utveckling tar allvarlig skada. Omhändertagande kan också tillgripas om den öppna vården inte är tillräcklig. Åtgärden som görs bör alltid vara för barnets bästa. Ett omhändertagande kan göras i samtycke med de personer som berörs, men i vissa fall kan socialnämnden göra ett omhändertagande mot de berörda personernas vilja. Omhändertagandet avslutas då orsaken till åtgärden upphör. Senast när den unga personen fyllt 18 år avslutas omhändertagandet. (STM, 2006, 20)

2.2 Familjearbete

Med familjearbete hjälper man familjer med att lösa problem, att klara utmanande livssituationer och att göra nödvändiga förändringar. På grund av samhällets förändringar har behovet av familjearbete ökat, då förändringarna återspeglas i hela familjens välbefinnande. Alla familjer kan råka ut för svåra situationer eller kriser som kan leda till svårigheter med att klara av vardagen. Familjernas behov av stöd och hjälp varierar. Familjearbetaren möter många olika familjer. Det kan vara både välmående familjer och familjer i krissituationer. En familj kan vara i behov av familjearbete i flera situationer i

livet. Hur länge familjearbetet behövs och hur intensivt det bör vara beror på familjens situation. Med familjearbete försöker man få familjen att själv klara av vardagen, söka hjälp vid behov samt att öka familjens välbefinnande. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä och Virolainen, 2012, 15)

Flera olika arbetsmetoder och modeller har utvecklats inom familjearbetet. Olika arbetssätt inom familjearbetet är exempelvis träffar med familjen, samtal med enskilda familjemedlemmar, hembesök, gruppverksamheter, utflykter och läger samt rehabilitering för familjer. Det som är centralt inom familjearbetet är att det görs planerligt och målinriktat. Familjearbetarna stöder familjerna enligt de behov av hjälp familjerna har. Till familjearbetarens arbetsuppgifter hör också kartläggning av familjens behov av hjälp, stöda familjer i ett tidigt skede, att stärka familjens resurser samt familjens stödnätverk. Familjearbetaren kan bl.a. diskutera, ge rådgivning, handleda och hjälpa till med skötseln av barnen tillsammans med familjen. Familjearbetaren arbetar klient-, familje- och barncentrerat. (Järvinen m.fl., 2012, 15-17)

I Barnskyddslagen (2007/417, 36 §) nämns familjearbete som en stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård. Inom familjearbetet är också ett tidigt stöd och förebyggande arbete centralt. Med hjälp av familjearbete har familjers svårigheter blivit sedda och familjerna har blivit medvetna om sina svårigheter. Omhändertagningar har kanske inte nödvändigtvis minskat med hjälp av barnskyddets familjearbete, men familjearbetet stöder barns och ungas uppväxt och utveckling. (Järvinen m.fl., 2012, 12-13)

Familjearbetet kan delas in i förebyggande familjearbete, barnskyddets familjearbete och effektiverat familjearbete. Till det förebyggande arbetet hör hemservice, rådgivnings-, dagvårdens och skolans familjearbete. Barnskyddets familjearbete innehåller rehabiliterande och intensivt familjearbete. Effektiverat familjearbete finns på specialistsjukvårdens psykiatriska avdelning, inom det barnpsykiatriska arbetet, som Alvari-familjearbete samt som mångkulturellt familjearbete. I detta lärdomsprov använder vi benämningen ”effektiverat familjearbete” för finskans ”vaativan perhetyön erityisalue”. (Järvinen m.fl., 2012, 70)

2.2.1 Förebyggande familjearbete

Med det förebyggande familjearbetet främjas familjens välmående och eventuella risker i situationer där livet står i förändring undviks. Familjearbetaren stöder familjen i vardagen och hjälper familjen att finna sina resurser. Stöd i ett tidigt skede är något man stävar efter inom det förebyggande familjearbetet. Stödet ska ges då problemen ännu är små. Familjer som väntar barn och familjer med barn under skolådern är vanliga klienter inom det förebyggande familjearbetet. (Järvinen m.fl., 2012, 73)

Enligt Socialvårdslagen (1982/710, 17 §) ska kommunen ordna hemservice. Hemservice (20 §) innebär hjälp i boendet, hjälp med den personliga skötseln och omvårdnaden, vård och uppfostran av barn samt hjälp med annat som är viktigt för en persons levnad. Enligt 21 § har alla som har nedsatt funktionsförmåga, svårigheter i familjeförhållanden, nedsatt förmåga p.g.a. ansträngning, sjukdom, barns börd, invaliditet eller andra liknande orsaker rätt till hemservice.

Hemservice är en del av det förebyggande arbetet. Hemservice ordnas för barnfamiljer som dess egen service inom många kommuner, men kan också vara en köpt service eller ordnas genom servicesedlar. Det kan antingen vara en familjearbetare eller personalen inom hemservicen som ansvarar för hemservicen för barnfamiljer. Familjearbetets hemservice är övergripande, planerlig och vid behov långvarig. Vanligtvis kostar hemservice, men kan vara avgiftsfri om stödet ges inom barnskyddet. Det är lätt för familjerna att ta emot hjälp från hemservice eftersom tröskeln är låg. (Järvinen m.fl., 2012, 73-74)

Familjearbetaren inom hemservicen eller hemvårdaren kan till exempel sköta barnen då den utmattade modern sover, hjälpa till med sysslor i hemmet, hjälpa med att sköta barnen och stöda föräldrarna med att sätta gränser för barnen. Förutom hjälp i vardagen kan familjearbetaren eller hemvårdaren diskutera svårigheter med föräldrarna samt hjälpa dem att finna andra möjligheter. Familjearbetaren kan också leka med barnen och fungera som förebild för föräldrarna för att visa hur man leker med barnen. Familjearbetaren jobbar några dagar i veckan hos en familj och är oftast någon timme hos dem, men tiden kan variera beroende på situationen hos familjen. (Järvinen m.fl., 2012, 75)

Förebyggande arbete görs också inom rådgivningen. Alla familjer nås på rådgivningen, allt ifrån graviditetstiden tills barnen börjar i skolan. Familjearbetet på rådgivningen strävar efter att stärka familjens resurser inom föräldraskapet, parförhållandet, i uppväxten och i andra utmaningar i vardagen. I samband med moderns och fostrets hälsokontroll på mödrarrådgivningen läggs också uppmärksamhet på hela familjens välmående. På mödrarrådgivningen förutser man barnets födsel och diskuterar förväntningar och rädslor inför den nya situationen i familjen med alla familjemedlemmar. Rådgivaren och familjen diskuterar också familjens nätverk och resurser. (Järvinen m.fl., 2012, 76-77)

Familjens välbefinnande, levnadsvillkor och hälsovanor utreds på barnrådgivningen genom diskussioner med föräldrarna. Det familjearbete som utförs på rådgivningen har till uppgift att stöda och främja familjens livsbalans. Behovet av hjälp från rådgivningen kan behövas t.ex. av en trött förälder till ett gråtande barn, en förälder med lindrig depression eller en förälder med en osäker roll som vårdnadshavare och uppfostrare. Rådgivaren kan också samarbeta med dagvården och skolan. Det är avgiftsfritt att få hjälp från rådgivningen. (Järvinen m.fl., 2012, 77-78)

En annan form av förebyggande familjearbete är familjearbete inom dagvården, som också är kostnadsfritt. Dagvården kan ha en egen familjearbetare, men dagvårdspersonalen kan också sköta familjearbetet vid sidan om det vardagliga dagvårdsarbetet. En familjearbetare kan också finnas i skolor, men är sällsynt. En familjearbetare på en skola lär bland annat känna elevernas regelbundna dagsrytm, främjar elevens skolgång, vägleder eleven till intressen, leder raster och smågrupper samt främjar gruppandan i skolan. Familjearbetet i skolan och i dagvården utgår från det förorsakade bekymret om barnet och dess välbefinnande. Bekymmer kan uppstå t.ex. om barnet uppför sig oroligt i barngruppen, är aggressiv mot andra barn eller är tyst. Stöd i ett tidigt skede är syftet med familjearbete i skolan och på dagvården för att undvika att problemet utvecklas. Det är också möjligt för familjer att boka tid hos familjearbetaren, för att diskutera om familjens situation i lugn och ro. (Järvinen m.fl., 2012, 78-80)

2.2.2 Barnskyddets familjearbete

Barnskyddets familjearbete är en stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård. En barnskyddsanmälan på en familj kräver utredning. Socialarbetaren sköter utredningsprocessen, och i en del kommuner samarbetar socialarbetaren med en familjearbetare. Efter en barnskyddsanmälan bör socialarbetaren göra ett besök hos den barnskyddsanmälda familjen inom sju vardagar. Familjen blir klient inom barnskyddet i samband med att utredningsprocessen inleds. (Järvinen m.fl., 2012, 81; Paaso, 2010, 16-18)

Genom utredningen bedöms barnets behov av skydd och stöd samt vårdnadshavarnas förmåga och möjlighet till att ansvara för barnets omsorg. Socialarbetaren bestämmer sedan behovet av stödåtgärder inom barnskyddet. För att få en tillräckligt omfattande helhetsbild av familjens situation i barnskyddsutredningen används mångsidiga metoder. Socialarbetaren har enskilda möten med både barnen och föräldrarna. Mötena är tematiserade. En gemensam utvärdering och en sammandragning av utredningen görs. Hela utredningsprocessen bör vara klar inom tre månader. Sedan avgörs om familjen fortsätter sitt klientskap inom barnskyddet eller inte. En klientplan inom barnskyddets öppenvård görs för familjen om barnskyddet fortsätter. (Paaso, 2010, 16-22)

Familjer som är barnskyddsklienter får ofta familjearbete som stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård om deras problem redan blivit fler och lett till kriser. Familjearbetet borde helst börja så tidigt som möjligt hos familjer med särskilda problem. I praktiken går det oftast inte till så, utan familjearbetet inom barnskyddet och det förebyggande familjearbetet börjar sent. Barnskyddets familjearbete är alltid avgiftsfritt. (Järvinen m.fl., 2012, 82)

Barnskyddets familjearbete bör motivera familjen till ett gott samarbete med familjearbetarna. Med hjälp av barnskyddets familjearbete kan omhändertagande av barn undvikas, om familjen förbättrar sin situation. Syftet med barnskyddets familjearbete är att ge individuellt stöd till familjens barn och att ge handledning åt föräldrarna i frågor om föräldraskapet. Barnskyddets familjearbete stöder, hjälper och handleder familjen i vardagen och i problemsituationer. Stödet ges främst hemma hos familjerna. Familjearbetets stödåtgärd hos barnskyddsfamiljer pågår ofta en längre tid. Familjearbetaren kan samarbeta och arbeta i team med

exempelvis socialarbetare, psykolog och andra sakkunniga. (Järvinen m.fl., 2012, 82-84)

Rehabiliterande familjearbete finns inom barnskyddets familjearbete. Främjande och stödjande av barn och unga i hem med svårigheter är syftet med det rehabiliterande familjearbetet, samt att barnens och de ungas uppväxt och utveckling ska bli så bra som möjligt. Det rehabiliterande familjearbetet börjar oftast med familjens behov av rehabilitering, men kan också finnas i t.ex. vård för placerade barn, hos familjer med intensivt stöd som har problem med missbruk och psykiska problem, på barnskyddsanstalter o.s.v. Orsaker till att familjer är i behov av rehabilitering kan vara våld i familjen, missbruksproblem, barnet har problem i skolan eller beteendestörningar m.m. (Järvinen m.fl., 2012, 86-87)

Barnskyddets familjearbete kan också vara intensivt familjearbete. Föräldrarnas förmåga att fungera psykosocialt stärks och bedöms. Intensivt familjearbete börjar snabbt, besöken hos familjen sker ofta och dagligen, även kvällstid och helger och pågår upp till sex månader. Det intensiva familjearbetet ges åt familjer där barnens uppväxt- och utvecklingsmiljö är väldigt riskfylld. Tiden efter brådskande placeringar och omhändertagningsskedet kan vara tidpunkter för det intensiva familjearbetets inledning. (Järvinen m.fl., 2012, 88-89)

2.2.3 Effektiverat familjearbete

Babyfamiljearbete är en typ av effektiverat familjearbete. Babyfamiljearbete kan erbjudas åt familjer där det finns en utvecklingsrisk för barnen från och med graviditeten tills barnet är tre år. Babyfamiljearbetet är ett förebyggande och krävande arbete. Med babyfamiljearbetet strävar man efter ett tidigt stöd i interaktionen och anknytningen mellan föräldrarna och barnen, att stöda föräldraskapet, ge information om hur barnens skötsel går till, främja barnens utveckling samt att integrera familjen i de stödåtgärder som behövs. Som balans till babyfamiljearbetet kan specialsjukvårdens barnpsykiatri och de olika sakkunniga inom småbarnpsykiatri hjälpa till i stödet av familjer med svåra problem. Stödet till familjerna ges då antingen på polikliniken, på sjukhusets familjeavdelning eller som hembesök. (Järvinen m.fl., 2012, 89)

Det barnpsykiatriska familjearbetet är en del av effektiverat familjearbete. Den barnpsykiatriska specialsjukvården genomförs oftast hemma hos familjen, men en del av familjearbetet kan också ske på skolan eller daghemmet. Det krävs en remiss från barnpsykiatriska polikliniken. Teamet som gör hembesök består oftast av en läkare, socialarbetare, arbetsterapeut, familjearbetare och en sjukskötare. (Järvinen m.fl., 2012, 90)

Alvari-familjearbetet har utvecklats från mödra- och skyddshemmets förbund. Alvari-familjearbetet används i över 20 kommuner. Familjer med många problem kan ha stor hjälp av Alvari-familjearbetet. Familjerna förbinder sig själv till att ta emot hjälpen. Konkret hjälp, diskussioner och familjearbetarens kunskaper är det som familjearbetet utgår från. Ensamstående föräldrar med 2-3 barn är de vanligaste familjerna som får hjälp av Alvari-familjearbetet. Socionomer, socialpedagoger och sjukskötare från psykiatrin är sådana yrkesgrupper som kan jobba som familjearbetare inom Alvari-familjearbetet. (Järvinen m.fl., 2012, 90)

Integrationen av invandrare stöds av många olika organisationer. Utmaningar inom det mångkulturella familjearbetet är bl.a. kulturella skillnader och att sakna ett gemensamt språk. Tolkar och språkutbildningar gör det lättare för familjearbetarna att arbeta med familjer från andra kulturer. Det mångkulturella familjearbetet ser inte nödvändigtvis annorlunda ut än andra typer av familjearbete. Inom det mångkulturella familjearbetet kan familjearbetaren ta upp ämnen som parförhållande, sexualitet, föräldraskap och förhållandet mellan barnen och föräldrarna. Dessa teman är ofta svåra men också mycket viktiga. (Järvinen m.fl., 2012, 91)

3 Ensamförsörjaren

3.1 Definition

En familj med en försörjare innebär att en förälder bor med minst ett barn under 18 år. En familj med en försörjare kan bland annat uppstå efter en kärnfamiljs upplösning. Den ena föräldern bor ensam med sina barn och är inte samboende med den andre föräldern. Ensamförsörjaren behöver inte vara ensam med att

uppfostra och ta hand om barnen, utan kan ha en aktiv umgängesförälder (barnens andra biologiska förälder) som delar försörjningsansvaret med ensamförsörjaren. (Haataja, 2009, 46; Hydén & Hydén, 2002, 43)

Det finns också andra orsaker till att en förälder är ensamstående. Det kan vara självvalt i en del fall. Ensamstående mödrar kan ha känt sig som ”ensam mamma” i sitt äktenskap och haft det största ansvaret över barnen. En skilsmässa för dessa mödrar kan leda till att de får mer fritid att spendera på sig själv och intressen. Andra ensamförsörjande mödrar har inte själv valt att leva i den situation de lever i. Modern har haft ett val mellan ett omöjligt parförhållande eller äktenskap, eller livet som ensamstående förälder, och modern valt det senare valet. (Folkhälsoinstitutet, 1994, 12)

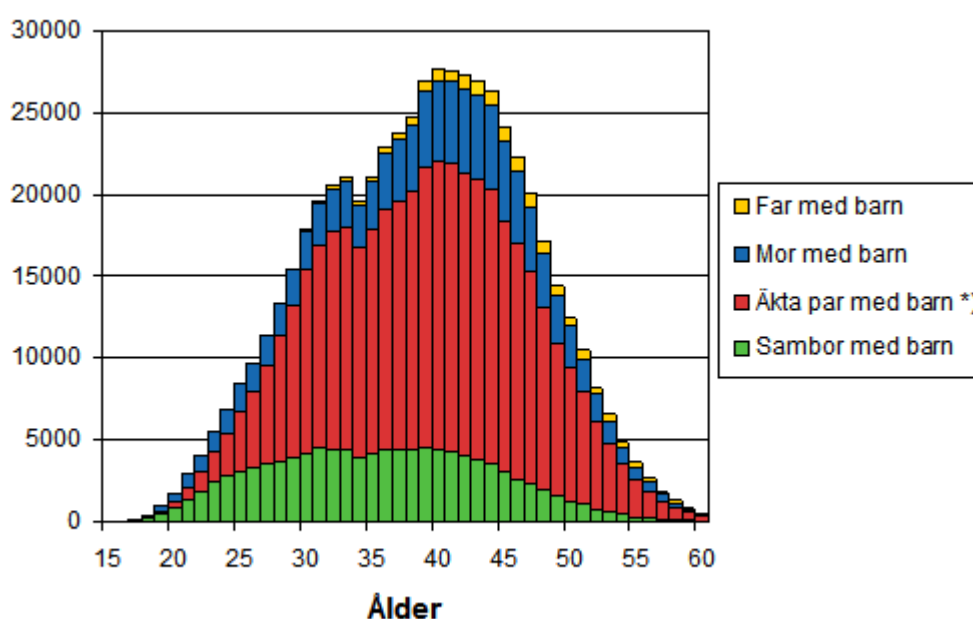
En del mödrar har haft dålig kontakt eller ett ostadigt förhållande med barnets far före födseln, vilket har lett till mannen lämnat den gravida kvinnan och kvinnan varit ensamstående redan från början. Kvinnor eller män som blivit änkor eller änklingar är också en orsak till ensamförsörjande. (Folkhälsoinstitutet, 1994, 12)

3.2 Statistik

Enligt statistik- och indikatorbanken SOTKANet var 20,3 % av barnfamiljerna i Finland familjer med bara en förälder år 2011. År 2000 var andelen familjer med en förälder 19,3 % av barnfamiljerna. Andelen var 14,0 % år 1990, vilket innebär en liten ökning av ensamstående föräldrar på ca 20 år.

På Statistikcentralen (2012) finns statistik på ensamstående mödrar och fäders civilstånd år 2011. Statistiken tyder på att ensamstående mammor och pappor har olika civilstånd. Det totala antalet fäder med barn under 18 år är 15 937 personer, medan antalet för mödrar med barn under 18 år är 101 858 personer. Av fäderna med barn under 18 år är 53,1 % frånskilda, medan andelen för mödrarna är 43,9 %. Av ensamstående mödrar med barn under 18 år är 40,9 % ogifta, och andelen för fäderna är 27,0 %. Andelen gifta fäder i familjer med en förälder och med barn under 18 år var 14,5 %, medan andelen var 12,3 % för mödrarna. År 2011 var 5,3 % av de ensamstående papporna med barn under 18 år änklingar, och 2,3 % av mammorna var änkor.

En ensamstående moder är en mor som bor med sina barn och inte tillsammans med barnens far. En ensamstående fader innebär att pappan bor tillsammans med barnen. Den ensamstående modern är oftast ensam om ansvaret över barnen. Kvinnan räknas som ensamstående fastän modern och fadern har delad vårdnad. Bland separerade föräldrar är det vanligast att barnen bor hos modern. Figur 1 tyder på att det finns flera ensamstående mammor än pappor (år 2007). Statistiken visar att kvinnor i åldern 40 - 45 utgör den största gruppen bland ensamstående mammor. (Folkhälsoinstitutet, 1994, 12-24; Hydén & Hydén, 2002, 44)

Figur 1: Antalet barnfamiljer efter typ och föräldrarnas/föräldrarnas ålder år 2007. *) = 146 registrerade par – Statistikcentralen (2007b).

3.3 Vardagen

Broberg och Tähtinen (2009, 154) refererar till Corsaro, Frönes, Forssén, David, Järventie och Sauli som säger att det har skett flera samhällsliga förändringar det senaste årtiondet, som även påverkat barnfamiljer, föräldraskapet och barndomen. Familjevärderingar och betydande symboler för familjer har förändrats. Det ställs förväntningar på familjen både från individens och från samhällets sida. Nuförtiden ställs högre krav på att få vardagen att rulla för föräldrar och barn, vilket också berör ensamstående föräldrar.

Ensamstående föräldrar beskrivs ofta som en familj med många problem. En fördom är ofta en ung, lågutbildad kvinna med låg lön och kontakten med barnens far är dålig. En ensamstående mor har ofta svårt med den ekonomiska situationen. (Hydén & Hydén, 2002, 43-44)

3.3.1 Hur fungerar familjer med en försörjare?

Broberg och Tähtinen (2009, 160-161) har gjort en undersökning om hur finländska ensamstående familjer fungerar. I undersökningen jämfördes ensamstående familjer med nyfamiljer och familjer med två försörjare. Den inre dynamiken, växelverkan, roller, känslors betydelse, närhet, kontroll av beteende och allmänt hur familjer fungerar jämfördes mellan de olika familjetyperna. Man kunde konstatera att skillnaderna i hur familjerna fungerar inte var stor mellan familjetyperna. Problemen i faktorerna nämnda ovan var i allmänhet inte stora i finländska familjer.

I Broberg och Tähtinens (2009, 161) undersökning skiljde sig familjer med en försörjare från nyfamiljer och familjer med två försörjare inom problemlösning och växelverkan. Bland familjer med en förälder ansågs problemlösningen vara lite lättare och den inre växelverkan aningen positivare än i de andra familjetyperna.

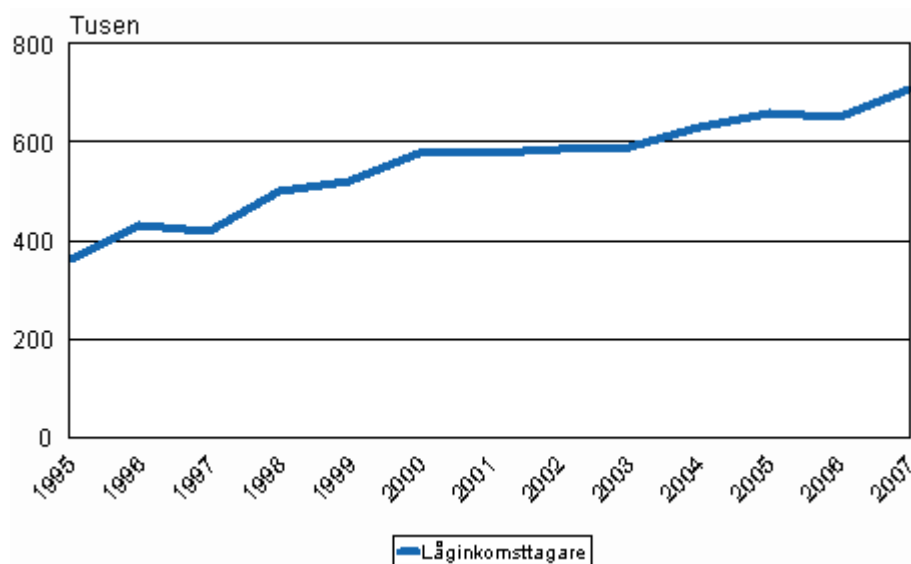
Det förekommer även problem bland dessa delfaktorer i finländska familjers funktion. Problem framträder främst i de inre rollerna och vid arbetsfördelningen hos familjer med fler problem. I Brobergs och Tähtinens (2009, 162) undersökning visar det sig att hos 12 procent av ensamförsörjare i Finland förekommer problem rikligt eller ganska rikligt i rollerna och vid arbetsfördelningen, medan siffran för nyfamiljer och familjer med två försörjare är under 10 procent.

3.3.2 Den ekonomiska situationen och fritiden

En del ensamstående föräldrar har det väldigt svårt ekonomiskt, har aldrig råd med något extra och behöver hjälp utifrån för att kunna försörja barnen, medan andra har råd med hus, resor och annat gott i livet. Salmson (2007, 75-76) beskriver sina intervjuer med de ensamstående föräldrarna och deras ekonomiska situation. En ensamstående förälder med hög lön klarar lättare av den ekonomiska situationen. Med ”normal” lön är den ekonomiska situationen

ansträngande och det kan vara svårt att hålla månads ekonomin i balans. En person med låg lön, deltidsarbete, som är sjukskriven eller arbetslös kämpar för att barnen inte ska påverkas av den svåra ekonomiska situationen. Många tycker ändå det är lättare att kontrollera familjens ekonomi efter separationen. De flesta föräldrar vill ge barnen en så bra barndom som möjligt, men den ekonomiska utsattheten skapar maktlöshet bland många familjer med en försörjare.

Enligt Statistikcentralen (2007a) var det år 2007 ungefär 708 000 personer som hörde till låginkomsttagarhushåll. Figur 2 beskriver antalet låginkomsttagare från år 1995-2007. År 1995 var andelen låginkomsttagare av hela Finlands befolkning 7,2 procent, medan andelen var 13,6 procent år 2007. Det innebär nästan en fördubbling av antalet låginkomsttagare från 1995 till 2007. Om en persons hushålls disponibla årsinkomst per konsumtionsenhet är mindre än 60 procent av hela folkets motsvarande medianinkomst, räknas personen som låginkomsttagare. En låginkomsttagare är i riskzonen för fattigdom. Gränsen för låginkomst var år 2007 ca 13 000 euro i enpersonshushåll. Ungefär en tredjedel, eller 32 procent, av de personer som tillhör en familj med en förälder var låginkomsttagare år 2007. År 1995 var 8 procent av de personer som hör till en familj med en försörjare låginkomsttagare.

Figur 2. Antal låginkomsttagare från år 1995 till 2007 - Statistikcentralen (2007a)

Det finns skillnader mellan konsumtionsutgifter mellan en ensamstående man och kvinna. Niemelä (2009, 131) refererar till Statistikcentralens konsumtionsundersökning som tyder på att en ensamstående far har större konsumtionsutgifter än en ensamstående mor. Detta kan bero på inkomstskillnaderna mellan könen. (Forssén & Haataja & Hakovirta, 2009, 131)

I Statistikcentralens konsumtionsundersökning (enligt Niemelä, 2009, 128-129) jämförs låginkomsttagande familjers konsumtionsutgifter. Familjerna som jämförs är ensamförsörjare och familjer med två försörjare. Undersökningen visar att det i Finland inte finns någon stor skillnad mellan hur mycket pengar låginkomsttagare som är ensamförsörjare och låginkomsttagarfamiljer med två försörjare spenderar på spel, leksaker och sportutrustning. I undersökningen jämförs också konsumtionsutgifterna i familjer som är låginkomsttagare och som inte är låginkomsttagare. Familjerna som jämförs här är ensamförsörjare. Ensamförsörjare som inte är låginkomsttagare spenderar ungefär fem gånger så mycket pengar på fritidsaktiviteter och idrott än ensamförsörjare som är låginkomsttagare. Det finns knappt någon skillnad mellan hur mycket pengar ensamförsörjare och familjer med två försörjare som inte är låginkomsttagare lägger på fritidsaktiviteter och idrott. Som slutsats på denna undersökning har dragits att skillnaderna mellan hur mycket pengar de båda familjetyperna förbrukar på kultur och fritid är väldigt små.

3.3.3 Boendesituationen och vårdsnaden över barnen

I Finland är boende och hus en vanlig förmögenhet. Att köpa en bostad belastar ekonomin för familjen, men då bostaden är betald minskar utgifterna. Statistikcentralens konsumtionsundersökning visar i sin undersökning (enligt Niemelä, 2009, 124) att majoriteten av ensamförsörjarna bor på hyra jämfört med familjer med två försörjare. Från undersökningen kan man också konstatera att hyreslägenheter kan tydligt sammankopplas med låginkomsttagare. Niemelä (2009, 125) refererar också till en annan undersökning av Statistikcentralens konsumtionsundersökning, som visar att ensamförsörjare i Finland har större bostadsutgifter än familjer med två försörjare.

Enligt Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (1983/361, § 3) är barnets föräldrar vårdnadshavare. Vårdnadshavare kan också vara de som anförtrotts vårdnaden om barnet. Umgängesrätten (§ 2) tryggar rätten till att

barnet ska få ha kontakt med sin andra biologiska förälder som barnet inte bor med.

Många ensamstående föräldrar delar vårdnaden över sina barn på något sätt. En självklarhet är att barn mår bra av nära relationer. Föräldrar med en vilja till en nära relation med barnen ordnar vanligtvis växelvis boende för barnen. Tryggheten med relationen beror på helhets känslan. Barnen lär sig i början att föräldrarna existerar fastän de bor ifrån den ena varannan vecka, vilket är en trygghet i sig. (Salmson, 2007, 109)

Växelvis boende kan fungera utmärkt, men det finns också fall där det inte fungerat alls. Dubbelt boende kan bli mycket stökigt. Barnen tvingas släpa med sig sina saker fram och tillbaka och de kan bli förvirrade över var deras hem egentligen är. Det finns inget svar på om gemensam vårdnad är bättre än ensam vårdnad utan man måste välja det alternativ som alla mår bäst av. (Nilsson, 2008, 41 – 43).

Hos familjer med en försörjare där barn bor växelvis hos föräldrarna, och där ingen kontakt sker mellan föräldrarna, kan känslan av kontinuitet i relationen saknas. Det finns ett krav på samarbete föräldrarna emellan, men det är okänt vilken påverkan kravet ger i ett längre perspektiv. Det är vanligare att ett barn som har en styvmor eller styvfar inte har någon kontakt alls med sin frånvarande biologiska förälder. Ett barn som bor i en familj med en försörjare har oftare kontakt med föräldern som är frånvarande. (Salmson, 2007, 109-110; Folkhälsoinstitutet, 1994, 25)

Problem och akuta konflikter uppstår ibland när föräldrar skiljer sig och ska komma överens om vårdnaden över barnen, men problemen är oftast övergående. Barnen får ett nytt vardagsliv som de kan leva med och får möjligheten till en bra kontakt med båda föräldrarna och moderns och faderns familjenätverk. Det möjliggör barnets identitetsbevarande. Men det finns också fall där vårdnadskonflikterna blir större och svårare. (Hellblom Sjögren, 2012, 33)

I de fall där de separerade föräldrarna inte gått vidare utan fastnat i fiendskap och fortsätter gräla kan det vara svårt för barnen. De kan få en roll som medlare mellan sina föräldrar som står i fiendskap och känna skuld. De kan få

uppfattningen att de inte får tycka om sin andra förälder. I grälet mellan föräldrarna kan de försöka straffa den andra genom att inte ta hand om barnet. Barnet kan då känna sig till besvär och oönskat av föräldrarna. (Alfvén & Hofsten, 2004, 77)

3.3.4 Ensamförsörjarens arbetssituation

En ensamstående förälder är ofta beroende av en inkomst från ett heltidsjobb för att livssituationen ska vara tillfredsställande. Ett heltidsarbete innebär åtta timmar jobb, och den vanliga föreställningen är att arbeta mellan åtta och fem. Räknar man till restiden på någon timme betyder det att barnet är i dagvård, skolan eller ensam hemma (om barnet är äldre) ungefär nio till tio timmar per dag. Kvalitetstiden med barnet blir under middagen och vid läggdags. Räknar man med hushållssysslor och dylikt blir kvalitetstiden ännu kortare. En vanlig vardag för en familj med en försörjare kan se ut så här. (Salmson, 2007, 213-214)

En ensamförsörjare som arbetstagare är beroende av att få vardagen att rulla för barnet, vilket innebär socialt, mentalt och fysiskt. Barnomsorg och skola är väldigt avgörande för många ensamstående föräldrar, eftersom det påverkar möjligheten till försörjning och att få vardagen att fungera. Skolor och daghems flexibilitet och öppettider påverkar föräldrarnas möjligheter till jobb. Ett annat problem för ensamförsörjare kan vara att få ett jobb. (Salmson, 2007, 214)

3.3.5 Dagvård

Alla barn i Finland under skolåldern har möjlighet till att gå i dagvård efter upphörandet av föräldraledigheten. Det spelar ingen roll hur stor eller liten inkomst föräldrarna har, om de arbetar eller inte – alla barn har rätt till att få en dagvårdsplats. Dagvården stöder föräldrarna i vården och fostran av barnet. Barnet får en balanserad utveckling av sin personlighet. (STM, 2006, 13)

Niemelä (2009, 126-127) refererar till Statistikcentralens konsumtionsundersökning, som tyder på att ensamförsörjaren har i medeltal lite mindre dagvårdsutgifter än familjer med två försörjare. En förklaring till detta är bland annat inkomstskillnaden mellan de två familjetyperna. Dagvårdsavgifterna tas enligt familjens inkomster. Ensamförsörjaren har ofta lägre inkomst än

familjer med två försörjare, och har då lägre dagvårdsavgifter. Dagvård är ändå vanligare hos familjer med högre inkomster.

Dagvårdsavgifter tas också enligt antalet barn i hushållet. Ju fler barn en familj har desto lägre dagvårdsavgift tas det. Det finns skillnader här mellan den ensamstående föräldern och familjer med två försörjare. Haataja (enligt Niemelä, 2009, 127) menar att ensamstående föräldrar har oftast bara ett barn. Det finns skillnader mellan de två familjetyperna i att ha ett arbete och att vara arbetslös, vilket förklarar inkomstskillnaderna mellan familjerna. Det här påverkar valet och behovet av dagvård i de två familjetyperna. Hakovirta (enligt Niemelä) menar att arbetslöshetsgraden var 10 procent högre hos ensamstående mödrar än hos gifta mödrar år 2000.

3.4 Ensamförsörjarens utmaningar

Familjer med en försörjare har blivit en allt mer accepterad familjetyp efter att antalet ensamstående föräldrar har ökat. Broberg och Tähtinen refererar till Emery och Forehand (2009, 156) som menar att det inte längre ses som ett hot för barnens utveckling och uppväxt att leva i en familj med en förälder. Broberg och Tähtinen refererar även till Richards, Schmiege och Jallinoja, som menar att man istället för att se på hur familjen som barnen lever i ser ut, fokuseras det mer på i dagens läge hur föräldrar klarar av att sköta sina barn och sitt föräldraskap.

3.4.1 Svårigheter och utmaningar

Barnens välmående kan påverkas negativt av föräldrarnas skilsmässa. Det finns stora variationer i hur barn anpassar sig till skilsmässan. Skilsmässan bör inte i sig inte vara en riskfaktor. Familjens resurser kan påverkas och återspeglas i barnens välmående. Nuförtiden ses ensamförsörjande ändå mer som något som ger möjligheter än något som innebär risktagande. (Broberg & Tähtinen, 2009, 156-157)

Att vara ensamstående förälder kan innebära utmaningar och problem i sig. En stor utmaning kan vara att klara av den svåra ekonomiska situationen. Demo, McLanahan och Sandefur, Daniel och Ivatts samt Tsushima och Gecas (enligt Broberg & Tähtinen, 2009, 157) menar att barnens och föräldrarnas välmående kan påverkas direkt eller indirekt av den knappa ekonomin i familjen. En ensamstående förälder tar själv ansvar för olika uppgifter, och har mindre

resurser till att utföra sina uppgifter och skyldigheter. En undersökning av McLanahan och Sandefur (enligt Broberg & Tähtinen) visar att en ensamförsörjare har mindre tid till att hjälpa sitt barn med läxor än en familj med två försörjare, vilket också berör barnomsorgen, dess uppfostran och fritidsaktiviteter. Det finns både positiva och negativa sidor med att vara ensamstående förälder.

Ensamstående föräldrar har flera krav, utmaningar och förväntningar på sig. Det förväntas att familjen ska fungera samt att förhållandet mellan barnen och föräldrarna är bra. Underhållet av barnen betonas också. Ensamförsörjare behöver inte ha större problem än andra familjetyper. Ensamförsörjares familjesituation verkar inte utgöra någon risk för barnens utveckling och uppväxt i åldern 3-8 år. Problem som uppkommer hos familjer med en försörjare verkar ha ett samband med familjens inre resurser, såsom barnens och föräldrarnas relation, och yttre resurser, exempelvis den ekonomiska situationen i familjen och familjens storlek. (Broberg & Tähtinen, 2009, 168)

3.4.2 Problemlösning

Ensamstående föräldrar hanterar problem på olika sätt, så som ekonomiska svårigheter, skilsmässoproblem eller att pussla ihop arbetslivet. Många ensamförsörjare anser ändå att problemlösningen beror på de människor och det nätverk som finns runt omkring dem. Nätverk bildas på olika sätt och många av nätverken är naturliga. Med hjälp av nätverk kan svårigheter minskas med gemensamma insatser, exempelvis att låna pengar av varandra då det är svårt ekonomiskt, laga maten tillsammans eller vara barnvakt åt varandras barn. Ett medverkande i ett nätverk med förståelse och acceptans mellan varandra motverkar känslan av ensamhet. (Salmson, 2007, 177-178)

Släktingar, vänner, barnens kamraters föräldrar och grannar kan vara personer som kan vara till hjälp då orken inte räcker till efter en separation. Personer i omgivningen kan ge praktisk hjälp då föräldern inte orkar. I familjen finns ju inte längre två föräldrar som hjälps åt. En person i omgivningen kan också vara en samtalspartner vid behov. (Alfvén & Hofsten, 2004, 15-16)

3.5 Föräldraskap

3.5.1 Föräldraskapet som rollkarta

Föräldraskapet som rollkarta är ett av resultaten från Lasso-projektet, som inleddes år 1997. Rollkartan är ett redskap, med vilken man kan bedöma och utvärdera barnskyddsfamiljers föräldraskap samt möjligheter till tillväxt. Rollkartan bygger på Jacob Levy Morenos rollteori. (Helminen och Rautiainen, 2000, 6-10)

Helminen och Rautiainen (2000, 12) refererar till Blatner, Hale, Kellermann och Niemistö, som menar att föräldraskapet innebär flera roller. Jacob Levy Moreno utvecklade rollkartan, som är ett redskap som används för att ta reda på hurudant förhållandet är mellan individens inre roller. Niemistö (enligt Helminen och Rautiainen, 2000, 13) berättar att Moreno förklarade rollerna som något som sker i samspel med andra personer, och att en människa har en viss roll vid en viss situation.

En förälders roller utvecklas i relation till barnen och under föräldraskapet. En förälder med flera roller leder till ett mer flexibelt föräldraskap. Rollerna kan delas in i olika utvecklingsstadier – de kan vara överutvecklade, välutvecklade, underutvecklade eller saknas helt. En förälder kanske saknar en roll, medan en annan roll är överutvecklad. Niemelä (enligt Helminen och Rautiainen, 2000, 13-14) menar att en överutvecklad roll innebär något som sker automatiskt, överdrivet och sker kanske inte anpassat till situationen. En välutvecklad roll sker utan att anstränga sig och är inte påtvingad. En underutvecklad roll innebär t.ex. att en förälders känsla inte stämmer överens med rollen, såsom en förälder som känner sig osäker vid försöken att hålla om sitt barn.

I rollkartan utgås det från att föräldrarnas fem viktigaste roller är vårdnadshavare, kärleksgivare, livets lärare, relationslärare och gränssättare. På rollkartan finns även olika biroller som beskriver handlingarnas nivåer: (Helminen och Rautiainen, 2000, 14)

Vårdnadshavaren: ger barnet mat, tar hand om barnets kläder, är impulsivare, ser till att barnet får vila, tar hand om ekonomin, ser till hygien hos barnet, ser till att det är ordning i hemmet, sköter barnet när det är sjukt och ser till att barnet får tillräckligt med motion. (Helminen och Rautiainen, 2000, 25-26)

Kärleksgivaren: har en god självkänsla, är ömhetsgivande, ger tröst åt barnet, är beskyddande, accepterar sig själv och barnet och ser de positiva sidorna hos barnet. (Helminen och Rautiainen, 2000, 26-27)

Livets lärare: lär barnet fungera i vardagen, lär barnet vad som är rätt och fel, lär barnet sociala färdigheter, är förebild för barnet, lär ut allmänt uppförande, bevarar traditioner, uttrycker värderingar och är estetisk. (Helminen och Rautiainen, 2000, 27-29)

Relationsläraren: håller diskussioner med barnet, lyssnar på barnet, stödjer vid konfliktsituationer, uppmuntrar, stöttar och godkänner känslor. (Helminen och Rautiainen, 2000, 29)

Gränssättaren: skyddar barnet fysiskt genom kontroll av egen och andras uppförande, ger trygghet, ser till att regler och överenskommelser följs, säger nej vid behov, anpassar barnets dygnsrytm och sätter gränser för sig själv. (Helminen och Rautiainen, 2000, 30)

Leontjev och Niemistö (enligt Helminen och Rautiainen, 2000, 14-15) berättar att rollerna kan vara uppdelade i tre hierarkiska nivåer – verksamhetsroller, handlingsroller och operativa roller. De fem huvudrollerna nämnda ovan är verksamhetsroller. Handlingarna styrs av föräldrarnas plikt-känsla, t.ex. att vara näringsgivare åt barnet då det är hungrigt. Den operativa rollen innebär hur föräldern konkret uppfyller en handlingsroll, t.ex. att göra makaronilåda då barnet behöver mat.

3.5.2 ”Tillräckligt bra” föräldraskap

Begreppet ”tillräckligt bra” föräldraskap kommer ursprungligen från den brittiske barnläkaren och psykoanalytikern Donald W. Winnicott (enligt Killén, 2009, 33-37). En förälder har ett ”tillräckligt bra” föräldraskap, om föräldern besvarar barnens fysiska och känslomässiga behov som barnet ger signaler för. En förälder har alltså inte ett ”tillräckligt bra” föräldraskap om barnet istället anpassar sig till de vuxna. (Killén, 2009, 33-35)

Föräldraskapet innebär att föräldrarna är engagerade i barnet. De ger omsorg som är fysisk och känslomässig, de ger mat och beskyddar barnet. Föräldrarna tillfredsställer barnens behov och utgår från barnets ålder och hur långt i

utvecklingen de kommit. Miljön i hemmet och i förskolan är trygg. Barnet blir tröstat då det blir ledset, oberoende om smärtan är fysisk eller psykisk. Föräldrarna stöder barnet i dess utveckling av förmågan att styra sina känslor. De sätter gränser för barnet som står i relation till barnets ålder och utvecklingsnivå. (Killén, 2009, 33-34)

Det finns en del förutsättningar för att föräldrarna ska kunna ha ett ”tillräckligt bra” föräldraskap. En förutsättning är att föräldrarna själv bör ha upplevt en ”tillräckligt bra” omsorg i deras barndom. Om de inte upplevt en ”tillräckligt bra” omsorg kan de ha svårt att ge det åt sina egna barn. Det är dock inte förutsatt att föräldrarna inte kan ge barnet den omsorg de behöver. Föräldrarna kan behöva hjälp med att bearbeta händelser från barndomen då deras föräldrars omsorg var bristande, för att de själva ska kunna ge en ”tillräckligt bra” omsorg för sina barn. (Killén, 2009, 36)

Andra förutsättningar för att kunna ha ett ”tillräckligt bra” föräldraskap är att det inte finns större påfrestningar än vad föräldrarna klarar av. Det kan finnas psykiska och socioekonomiska påfrestningar, eller i samlivet och i nätverket. Föräldrarna bör känna att de räcker till. Det är svårt att vara ”tillräckligt bra” förälder om familjen har ekonomiska problem, lever under fattigdom, det förekommer våld i familjen, konflikter samt missbruk. Föräldrarna bör ha grundläggande sociala färdigheter och ha förmågan att lösa praktiska och ekonomiska problem. En relativt bra självkänsla är också en förutsättning för ett ”tillräckligt bra” föräldraskap. (Killén, 2009, 37)

Killén (1993, 144) har utvecklat sju centrala föräldrafunktioner. Dessa funktioner anser Killén ha en stor betydelse för barnets uppfattning om sig själv och utveckling. Killéns sju centrala föräldrafunktioner är:

- ”1. Förmågan att uppfatta barnet realistiskt.
2. Förmågan till realistiska förväntningar om de beroendemässiga och känslomässiga behov som barnet kan tillfredsställa.
3. Förmåga till realistiska förväntningar på barnets förmåga.
4. Förmågan att engagera sig positivt i samspelet med barnet.
5. Förmåga till empati med barnet.
6. Förmågan att prioritera tillfredsställandet av barnets mest grundläggande behov framför de egna behoven.
7. Förmågan att bära egna smärtor och frustrationer utan att behöva avreagera sig på barnet.” (Killén, 2009, 144-145)

3.5.3 Ensamförsörjarens föräldraskap

Med tanke på barnets liv och utveckling är föräldrarnas roll mycket viktig. Föräldrarnas roll är särskilt viktig hos småbarn. Det finns olika faktorer som bygger upp föräldraskapet, bland annat det ömsesidiga förhållandet mellan föräldern och barnet, olika uppgifter som hör till föräldraskapet och föräldrarnas omsorg för barnet och dess utveckling. Broberg och Tähtinen (2009, 157-158) refererar till Kähkönen, som delar in föräldraskapets delfaktorer i två olika kategorier: yttre och inre faktorer. Yttre faktorer är exempelvis föräldrarnas utbildning, arbete och ekonomiska situation, medan inre faktorer kan vara föräldrarnas utvecklingshistoria, personlighet, människorelationer och hälsa.

Hos en ensamstående förälder delas vanligtvis föräldraskapet med barnets andra biologiska förälder. Barnets förhållande till den förälder som bor utanför familjen med en försörjare är också viktigt, och på det sättet skiljer sig ensamståendes föräldraskap från andra familjers föräldraskap. Maclean och Eekelaar (enligt Broberg och Tähtinen, 2009, 158) menar att föräldrar som skilt sig inte grundar ansvaret för barnen på äktenskapet och parförhållandet, utan ansvaret grundar sig på föräldrarnas ansvar för barnen.

King (enligt Broberg och Tähtinen, 2009, 158) berättar att en ensamstående förälders ansvar för barnet underlättas väsentligt genom den andra föräldrarnas aktiva deltagande i barnets liv. Ett ekonomiskt stöd från den andra biologiska föräldern som inte bor med barnen underlättar också vardagen. Broberg och Tähtinen refererar till McLanahan och Sandefur, Huttunen, Hakovirta och Broberg, som säger att en del barn hos familjer med en förälder träffar överhuvudtaget inte sin andra biologiska förälder. McLanahan och Sandefur (enligt Broberg och Tähtinen) menar att om samarbetet mellan de båda föräldrarna fungerar, mår barnet bättre av träffarna med den andra föräldern.

Broberg och Tähtinen (2009, 163) har undersökt hur förhållandet mellan föräldrar och barn är familjer. Det konstaterades att en stor del av familjerna ansåg att barnen, deras uppfostran, moder- och faderskapet var viktigt och positivt eller mycket viktigt och positivt. Det konstaterades också att största delen av ensamförsörjarna ansåg att barnen var mycket viktiga, medan andelen var mindre hos nyfamiljer och familjer med två försörjare. Ensamförsörjare i

Finland skiljer sig på detta sätt från andra familjetyper och resultatet tyder på att barnen är mycket viktiga hos finländska ensamstående föräldrar.

4 Undersökning

4.1 Val av metod

I vår undersökning kommer vi att använda oss av den kvalitativa metoden. Med den kvalitativa metoden tror vi att vi kommer att få resultat som är djupare och få en bättre förståelse över familjearbetarnas åsikter. Den kvalitativa metoden handlar mer om forskarens uppfattning eller tolkning av information, referensramar, motiv, sociala processer och sociala sammanhang, medan den kvantitativa metoden omvandlar informationen till siffror. Vi strävar inte efter att få fram statistiska data på om familjearbetet innehåller särskilda drag då det utförs i familjer med en försörjare, utan vi vill få en bättre förståelse för ensamstående föräldrar. I den kvalitativa forskningen fokuserar man på några få undersökningsspersoner, vilket vi också kommer att göra. Därför tror vi att den kvalitativa metoden lämpar sig bäst till vårt arbete. (Holme & Solvang, 1997, 76-78)

Vi har valt att göra intervjuer med familjearbetare. En intervju liknar en vardaglig situation och vanlig diskussion. Forskaren styr samtalet så lite som möjligt och ger bara vissa ramar för samtalet, för att få svar på sina frågor. Forskaren låter undersökningsspersonerna påverka samtalets utveckling. Med den här metoden tror vi att vi kommer få mer pålitliga svar, eftersom intervjun liknar ett vardagligt samtal. Intervjuer är också flexibla, så man kan gå tillbaks till undersökningsspersonerna och be om mer information vid behov eller om man inte förstår den information man redan fått. Man behöver inte heller följa helt de frågeställningar som gjorts upp på förhand, utan man kan ta upp nya frågor om det uppstår sådana under intervjuens gång. (Holme & Solvang, 1997, 91-101)

4.2 Undersökningsgrupp

Intervjupersonerna i vår undersökning är åtta familjearbetare från fyra olika kommuner. Vi har valt att intervjua familjearbetare för att redogöra över deras åsikter om familjearbetet har specifika drag i arbetet hos ensamstående föräldrar.

Genom att intervjua familjearbetare från flera olika kommuner blir svaret mer pålitligt och bredare.

Det fanns inga svårigheter med att hitta familjearbetare som ville ställa upp på våra intervjuer. Tanken var först att intervjua fem familjearbetare, men det fanns flera familjearbetare som gärna ställde upp på våra intervjuer. Slutligen blev det åtta familjearbetare. Vi ansåg att det ändå var bra med så många som åtta familjearbetare, eftersom några av dem inte hade så många erfarenheter av ensamstående föräldrar från arbetet.

4.3 Tillvägagångssätt

Den första kontakten med familjearbetarna togs antingen via den ledande familjearbetaren eller direkt till familjearbetarna. Vi bad den ledande familjearbetaren välja ut några från personalen som hade lite mer erfarenheter från ensamstående föräldrar. Till en del kommuner krävdes ett forskningstillstånd, som vi ansökte om hos chefen för socialomsorgen i kommunen. Efter att tillståndet beviljats fick vi kontaktuppgifter till de familjearbetare som lovade att ställa upp på intervjuerna.

Tanken var först att bara göra enskilda intervjuer med familjearbetarna. I en del kommuner var det svårt att finna tid för att genomföra alla intervjuer, så de föredrog en gruppintervju. Risker med gruppintervjuer är att undersökningspersonernas svar kan påverkas av de andra i gruppen. Det kan leda till att svaren inte stämmer överens med den enskilda personens åsikt, utan personen svarar enligt vad hela gruppen har för åsikt. Vi valde ändå att göra gruppintervjuer i de kommuner det föredrogs, för att överhuvudtaget kunna genomföra intervjuer med dem. Slutligen blev det två enskilda intervjuer, och två gruppintervjuer. I vardera gruppintervju deltog tre personer. Vi valde att skicka intervjufrågorna (se bilaga 1) några dagar på förhand åt familjearbetarna, för att få ut så mycket som möjligt av intervjuerna. Svaren till frågorna var således inte spontana, utan genomtänkta.

Intervjuerna beräknades ta max en timme. Intervjuernas längd varierade lite, alltifrån en halv timme till 45 minuter. Alla intervjuer spelades in på bandspelare. Med tanke på datasekretessen nämns inga namn eller kommuner i

arbetet. Alla bandinspelningar av intervjuerna och anteckningar av dem raderas efter nedskriften och tolkningen av dem.

4.4 Val av analysmetod och bearbetning

Vi kommer att analysera intervjuerna av familjearbetarna med hjälp av teoretisk tolkning. Intervjuanalys som teoretisk tolkning innebär att intervjuerna läses eller lyssnas igenom gång på gång, man reflekterar teoretiskt över intressanta teman, skriver ner egna tolkningar utan att ta hjälp av någon specifik metod eller kombination av tekniker. Konsekvenserna med den teoretiska tolkningen är att den kan leda till att läsarna bara ser de aspekter av fenomen som kan ses genom de teoretiska linserna. För att inte dra för snabba slutsatser i intervjuerna är det viktigt att vara öppen och känslig för alla nyanser i det familjearbetarna berättar. (Kvale & Brinkmann, 2009, 253-257)

Vid tolkningen av intervjuerna kommer vi också att använda oss av citat av familjearbetarna. Med hjälp av citat blir tolkningen tydligare. Vi har gjort noggranna anteckningar av intervjuerna och lyssnat igenom dem minst två gånger, samt spolat fram och tillbaka på inspelningarna för att få viktiga citat. Vi har inte gjort renskrivningar som innefattar precis varje ord i intervjuerna.

Vi kommer att kalla kommunerna för Kommun 1, Kommun 2, Kommun 3 och Kommun 4 i tolkningen av intervjuerna. I de kommuner där gruppintervjuer gjordes kommer vi att ändra namn på intervjupersonerna till X, Y och Z (Kommun 3) samt A, B och C (Kommun 4).

5 Resultatredovisning och tolkning

Eftersom många av intervjufrågorna liknar varandra och de går lite in i varandra, kommer vi att tolka intervjuerna genom att dela in dem i fyra olika centrala teman. I början beskriver vi familjearbetarnas tidigare erfarenheter, för att veta vilket material vi utgår från. Det första temat handlar om skillnader mellan ensamförsörjare och familjer med två försörjare. Det andra temat behandlar familjearbetarnas syn på ensamförsörjares föräldraskap, det tredje innefattar ensamförsörjares svårigheter och utmaningar och det avslutande temat behandlar hur familjearbetet påverkas av ensamförsörjares livssituation.

Resultatet kommer att redovisas i textformat, eftersom vi har använt oss av den kvalitativa intervjun. Vi kommer således inte framföra resultatet i figurer och tabeller. Eftersom intervjupersonerna kan ha en del dialektala uttryck i intervjuerna har vi valt att översätta dem till korrekt svenska för att citaten ska bli tydligare. En del dialektala ord har vi kvar eftersom de är väldigt beskrivande och ordets betydelse kan gå förlorad vid en översättning. Vi valde att inte gå desto vidare in på fråga tolv som handlar om var gränsen går för hur mycket hjälp familjearbetarna kan ge åt ensamstående föräldrar, eftersom gränssättningen är i princip lika hos alla familjer.

5.1 Familjearbetarnas tidigare erfarenheter

Familjearbetarnas erfarenheter av ensamförsörjare varierade från kommun till kommun. En del hade mer erfarenheter medan andra hade mindre. I Kommun 1 har familjearbetaren främst erfarenheter via jobbet, men också erfarenheter från bekanta i privatlivet. Hon har varit familjearbetare sedan år 2008. Under hela tiden hon arbetat som familjearbetare har hon alltid haft familjer där det finns bara en försörjare.

I Kommun 2 har familjearbetaren fått erfarenheter med tiden. Under tiden hon arbetat som familjearbetare har hon jobbat hos både ensamförsörjare och familjer med två försörjare. Familjearbetarna i Kommun 3 har haft bara några få familjer med en försörjare under tiden de arbetat som familjearbetare. Person Z berättar att pappan finns med i bilden hos många familjer men att mamman är ganska ensam:

”Egentligen kanske mamman bor ensam, men då är pappan ganska mycket [med] i bilden, eller inte så mycket, eller man som inte riktigt vet hur det är. De kan ändå vara ganska mycket ilag [tillsammans], fast mamman är ensam.”

Mikaela: *”Kontakten är bra ändå?”*

Z: *”Jaa, eller egentligen, de är ilag [de är ett par], fast de inte är ilag [de inte är ett par].”*

I Kommun 4 har familjearbetarna haft ungefär 20 familjer med en försörjare under tiden de arbetat som familjearbetare. De har jobbat hos ensamstående föräldrar under hela tiden de arbetat som familjearbetare. Person B ansåg att de haft en stor del ensamförsörjare, mer än ”vanliga” familjer (kärnfamiljer). Hon

hade också arbetat hos ensamförsörjare då hon var anställd som familjearbetare i en annan kommun. Person C hade mindre erfarenheter av ensamförsörjare.

5.2 Skillnad i arbetet hos ensamförsörjare och kärnfamiljer?

I detta kapitel tar vi upp temat om familjearbetet skiljer sig hos ensamförsörjare och familjer med två försörjare. Svaren varierade från kommun till kommun. I det här temat var följande frågor mest centrala:

- Vad tycker ni är viktigt att tänka på i arbetet hos ensamstående föräldrar? Hur skiljer sig familjearbetet hos ensamstående föräldrar mot familjer med två försörjare?
- Krävs det att familjearbetaren har någon särskild kunskap om ensamförsörjare i arbetet hos dem? Hurudan?

Familjearbetaren i Kommun 1 och alla familjearbetare i Kommun 4 ansåg alla att de inte behövde tänka på något särskilt i arbetet hos ensamstående föräldrar. Person A har klara åsikter om att ensamförsörjare blir lika behandlade som andra familjer:

”så är det ju på det sättet att inte blir de särbehandlade ensamstående föräldrar, då vi far på hembesök, så är det ju inte som... vi gör samma kartläggning i varje familj. Inte särbehandlas de på det sättet. Det kan ju komma upp olika problematik då det är en ensamförsörjare. Alla familjer är individuella ändå, nog blir de behandlade som alla andra familjer.”

Familjearbetaren i Kommun 2 ansåg att man bör komma ihåg att föräldrarna är ensamma om problem som uppstår. Vanligtvis är man ju två vuxna i en familj som tillsammans löser ett problem. Familjearbetaren berättade att man kan fundera på hur man själv skulle reagera i en situation då ens partner inte är med. Enligt familjearbetarna i Kommun 3 finns det en viss skillnad mellan familjearbetet hos ensamförsörjare och andra familjer. De nämner att ensamstående föräldrar har ett stort ansvar att klara vardagsrutinerna själv, att arbetet beror på bakomliggande orsaker (t.ex. familjens storlek) och att arbetet handlar mycket om diskussioner och praktiska saker. Även familjearbetaren i Kommun 1 betonade att ensamförsörjare behöver mer hjälp med praktiska sysslor än andra familjer. Person X samt familjearbetaren i Kommun 2 nämner

ändå att en familj med två försörjare kan ha liknande svårigheter som ensamförsörjare, och att alla familjer kan ha liknande orsaker till att få familjearbete.

Som det framkom i den teoretiska diskussionen beskrivs nätverkets betydelse för ensamstående föräldrar. Många ensamförsörjare som har det svårt anser att hanteringen av svårigheterna beror mycket på människorna runt omkring dem. Grannar, vänner och släktingar kan hjälpa till med praktiska sysslor då föräldern inte orkar själv, såsom att vara barnvakt åt varandras barn, låna pengar och laga mat. Familjearbetarna i Kommun 4 anser att nätverket runt ensamstående föräldrar har stor betydelse och att det påverkar situationen. Person B anser att nätverket är kanske speciellt viktigt för ensamförsörjare. Person A nämner ändå att nätverket har stor betydelse för både kärnfamiljer och ensamstående föräldrar. I Kommun 3 nämnde de att ensamförsörjare också behöver vuxenstöd förutom hjälp med praktiska sysslor. De berättade att ensamförsörjare också är i större behov av egen tid samt att få tid med det enskilda barnet. Behovet av hjälp är beroende på hur situationen ser ut, t.ex. om det är en färsk separation. Enligt familjearbetaren i Kommun 2 skiljer sig inte själva arbetet hos ensamförsörjare och familjer med två försörjare, men att det är viktigt att tänka på stödet.

I frågan om familjearbetaren behöver någon särskild kunskap om ensamförsörjare svarade alla familjearbetare att det inte krävs någon särskild kunskap, men de flesta svarade att man behöver ha förståelse för ensamstående föräldrar. Tre av familjearbetarna menar att man bör kunna se ur familjens synvinkel och kunna sätta sig in i deras livssituation. I Kommun 4 betonas det att det inte spelar någon roll hurudan familj det är, man bör kunna sätta sig in i alla familjers situationer. Familjearbetaren i Kommun 2 betonade förståelsen som en viktig aspekt i arbetet hos ensamförsörjare:

”Få dendär förståelsen att man kan stöda på rätt sätt. Man försöker se det faktiska, var de faktiskt behöver få dendär hjälpen. Men kunskap är ju aldrig dåligt att baka å bär se [skaffa och bära på], det är ju alltid bra att få det från många olika ställen.”

Person A i Kommun 4 säger att det är bra att veta vilka verksamheter det finns för småbarn, såsom parkverksamhet, familjecafé och öppet daghem. Hon tillägger att det ändå gäller alla familjer.

”Till exempel en kärnfamilj där det finns en mamma som är hemma och pappan är på jobb, och mamman är mycket ensam. Det är ju en mycket liknande situation som en ensamförsörjare har.”

5.3 Syn på föräldraskapet

Det andra centrala temat i tolkningen av intervjuerna är familjearbetarnas syn på ensamstående föräldrars föräldraskap. Huvudfrågan om föräldraskapet lyder:

- Hur ser ni på ensamstående föräldrars föräldraskap?

Mer än hälften av familjearbetarna anser att ensamförsörjares föräldraskap är individuellt och varierar från förälder till förälder. I Kommun 1 och Kommun 2 säger familjearbetarna att föräldraskapet beror på hurudan relationen är till den andra föräldern. Familjearbetaren i Kommun 1 berättar:

”Det är ju det att de är ensam. Det beror ju på hurudan relation de har med den andra föräldern förstås, att har de alls kontakt, kan de prata med varandra, har de stöd av den eller finns det nätverk runt omkring dem. Men om jag tänker nu specifikt på familjearbete så är det ju kanske ofta att de är ensam om många saker, att de har det där ansvaret många gånger själv. Att där kanske det som kan vara en viss skillnad, på det sättet. Eller det kommer ofta fram i familjer som jag går hos [besöker].”

I genomgången av tidigare forskning togs det upp om betydelsen av kontakten med den andra föräldern. Förhållandet mellan barnet och den andra föräldern är viktigt, och därför skiljer sig ensamståendes föräldraskap från familjer med två försörjares föräldraskap. Genom att den andra föräldern deltar aktivt i barnets liv underlättas ensamförsörjarens ansvar för barnet.

Alla familjearbetare var bekanta med föräldraskapet som rollkarta. Många säger att föräldrarna är starkare i vissa roller och svagare i andra roller. Som det framkom ovan kan en förälders roll vara olika mycket utvecklade eller saknas helt. En förälder kan alltså vara starkare i en del roller och svagare i andra. Person B i Kommun 4 beskriver hur ensamstående föräldrars roller kan vara:

”Om man tänker på rollkartan, som vi ser ganska mycket på, så tänker man att man är olika, till exempel att mamman ger mer i vissa och är starkare någon roll och pappan i andra. Så därför om man är ensamförsörjare, så egentligen

måste man ge lite av allting, eller att det kräver [krävs] mera om man är ensam.”

Person A påstår att föräldraskapet är så individuellt, också föräldrar i en kärnfamilj kan vara svagare i vissa roller. Hon säger också att ett nära nätverk påverkar föräldraskapet. Någon roll kan kanske kompenseras av en mor- eller farförälder. En del familjearbetare använder rollkartan som hjälpmedel för att stärka föräldrarnas svagare roller. De kan fundera med förälder vad man konkret kan göra för att stärka de svaga sidorna.

5.4 Ensamförsörjarens svårigheter och utmaningar

Temat i detta kapitel handlar om ensamförsörjarens svårigheter och utmaningar. De viktigaste frågeställningarna är:

- Hurdana utmaningar och svårigheter kan en ensamstående förälder ha? Finns det någon särskild problematik som uppstått i flera familjer med en försörjare?
- Hur kan den ekonomiska situationen se ut hos ensamförsörjare?

I genomgången av tidigare forskning beskrivs ensamförsörjarens ekonomiska situation. Situationen varierar från familj till familj. En del ensamstående föräldrar har det svårt ekonomiskt och har svårt att hålla månadsekonomin i balans, medan andra har råd med egna hemshus, resor o.s.v. Det nämns också att 32 procent av familjerna med en försörjare i Finland var år 2007 låginkomsttagare (enligt Statistikcentralen). Alla familjearbetare framförde att många ensamförsörjare kan ha svårigheter med ekonomin. Men det gäller inte alla ensamstående föräldrar. En del av familjearbetarna menar att man inte kan kategorisera ensamstående föräldrar. Person A säger att också kärnfamiljer kan ha det svårt ekonomiskt. Vidare i diskussionen säger hon:

”Det är ju så beroende på. Alltså vissa har det mer knapert och vissa har det helt okej ... (B säger något emellan) Jag tycker inte man kan som yleistö [generalisera] alltså som just ensamförsörjare att de skulle ha det mera knapert. Alltså vissa, det handlar väl mycket [om] hur, på vilket sätt de hanterar pengar.”

I genomgången av tidigare forskning beskrivs ensamförsörjarens utmaningar och vad som kan bidra till att de uppkommer. Ensamförsörjaren har många förväntningar på sig, såsom att relationen mellan barnen och föräldrarna ska vara bra och att familjen fungerar. Ensamförsörjare behöver ändå inte ha större svårigheter än andra familjer. Inre och yttre resurser kan bidra till olika svårigheter hos familjen. Inre resurser kan vara relationen mellan föräldrarna och barnen, och yttre resurser är t.ex. ekonomin och antalet barn i familjen. Många av familjearbetarna säger att ensamförsörjare kan ha olika svårigheter, men de får inte hjälp för att de är ensamstående föräldrar utan av andra orsaker. Familjearbetaren i Kommun 1 beskriver vad som kan bidra till att den ekonomiska situationen är sämre hos en familj:

”De behöver ju inte stöd för att de är ensamförsörjare, utan det kan vara depression, långtidsarbetslöshet eller att det har varit en vårdnadstvist, skilsmässa som varit jobbig, någonting. Så att det i sig kan ju påverka ekonomin också förstås, om de varit långtidsarbetslös, eller sjukskrivning p.g.a. depression, så då påverkar ju det förstås att de har en lägre inkomst”

Familjearbetarna svarade lite olika på frågan om det finns någon särskild problematik som uppstått hos ensamstående föräldrar, men de flesta var av samma åsikt. En svarade att föräldern är ensam om det mesta, har knappt någon egen tid, kan vara i behov av avlastning och någon att diskutera vardagliga saker med. En annan familjearbetare berättade att en svårighet hos ensamförsörjare ofta är att de inte själva mår bra, vilket påverkar barnens välmående. Ekonomin och hela situationen de lever i påverkar hälsotillståndet. De andra familjearbetarna svarade att ensamförsörjare har olika problem eller att det inte fanns någon särskild problematik som uppstått hos flera ensamstående föräldrar, samt att det beror på vilka problem de i grund och botten har.

5.5 Hur påverkas familjearbetet?

Det sista temat i intervjutolkningen handlar om hur eller om familjearbetet påverkas av ensamförsörjarens livssituation. Detta tema är också det viktigaste temat i hela undersökningsprocessen, eftersom syftet med vårt lärdomsprov är att ta reda på om familjearbetet har specifika drag då det utförs i familjer med en försörjare. De centrala frågeställningarna är:

- Hurudan hjälp är det vanligast att ensamförsörjare behöver av en familjearbetare?
- Hur påverkas familjearbetet av konflikter mellan barnets biologiska föräldrar hos familjer med en försörjare?
- Hur kan familjearbetet påverkas av ensamförsörjarens utmaningar och ekonomiska situation?
- Hur påverkas familjearbetet av att en manlig eller kvinnlig roll saknas hos en ensamförsörjare?
- Hur kan familjearbetaren hjälpa med att lösa eventuella problem hos en ensamförsörjare?

I frågan om hurudan hjälp det är vanligast att ensamförsörjare behöver svarar de flesta av familjearbetarna diskussion och stöd, eftersom den andra föräldern inte finns som stöd. Några säger att diskussionerna kan handla om barnuppfostran. Praktiskt arbete eller avlastning, som nämns i tre av kommunerna, anser familjearbetarna också vara en vanlig form av hjälp för ensamstående föräldrar. Föräldern kanske behöver egen tid med det enskilda barnet, medan familjearbetaren passar de andra barnen under tiden. En familjearbetare i Kommun 4 berättar att det kan se ut så i förebyggande familjearbete, medan det kan vara annorlunda i en barnskyddsfamilj. Som det framkom i den teoretiska diskussionen är hemservice en stödåtgärd inom det förebyggande arbetet. Inom hemservicen kan familjearbetaren eller hemvårdaren exempelvis sköta barnen, hjälpa med arbetsuppgifterna i hemmet, diskutera svårigheter samt finna nya möjligheter. I den teoretiska diskussionen beskrivs också barnskyddets familjearbete. En familjearbetare hos en barnskyddsfamilj kan stöda, hjälpa och handleda familjen i vardagslivet och olika svårigheter.

Familjearbetarna i Kommun 2, Kommun 4 och delvis i Kommun 3 anser att det inte riktigt går att säga hurudan hjälp det är vanligast att ensamförsörjare behöver, utan andra familjer kan få samma hjälp som en ensamförsörjare får. Enligt Person Y i Kommun 3 finns det dock en skillnad mellan hjälpen hos ensamförsörjare och i andra familjer:

Mikaela: *”Är det som i alla andra familjer?”*

Person Y: *”Inte är det ju det inte. Ensamstående föräldrar har nog ett stort*

ansvar på det sättet, att klara av det mesta som ska rulla i vardagen. Det är ju helt naturligt att det är svårare då man är ensam.”

Som det framkom ovan är en ensamförsörjare som arbetstagare beroende av att få en rullande vardag för barnen. Vardagen ska rulla socialt, mentalt och fysiskt. Barnomsorg och skola möjliggör försörjning av barnen och att få vardagen att gå ihop. Barnomsorg och skola är också avgörande för många ensamförsörjare för att klara av vardagen.

I den teoretiska diskussionen tas det upp om vårdnaden om barnet och konflikter mellan föräldrarna. Ibland uppstår det vårdnadskonflikter mellan föräldrarna, som oftast är övergående, men ibland blir de större och svårare. I sådana fall kan det vara svårt för barnen. De kan bli en medlare föräldrarna emellan och få skuldskänslor. Barnet kan tro att det inte får tycka om sin andra förälder. I alla kommuner svarar familjearbetarna att de bör vara neutrala och inte ta någons parti förutom barnets vid konflikter mellan barnets föräldrar. I alla kommuner försöker man också diskutera med föräldern om att inte prata illa om den andra föräldern inför barnen, men det kanske inte alltid lyckas. Barnet hamnar ofta i kläm och står mittemellan föräldrarna. Familjearbetaren i Kommun 2 beskriver hur det kan gå till i en konfliktsituation:

”Oftast så är ju barnen som... de får ju ta stora steg, de är mitt i den här konflikten, och till om föräldrarna har konflikt så är ju barnen som emellan. Det är ju det som vi måste se till, att det inte får fungera. Det får inte fungera på det viset. De måste se barnen, vi måste lära föräldrarna att se sina barn och lämna det utanför. För just det här med att prata illa om en förälder, så det är ju sådana saker som hör till familjearbetaren att se till att det får inte fungera åtminstone då man är där. Att man pratar inte [inte pratar] illa om någon annan. För det är som att ta lite utav barnet. Det är deras tro på sin förälder. De ska kunna tro på båda föräldrarna.”

I frågan om hur familjearbetet påverkas av ensamförsörjarens utmaningar och ekonomiska situation svarade familjearbetarna i alla kommuner att de kan gå igenom och planera månadsekonomin. Familjearbetaren kan planera matinköp tillsammans med föräldern och diskutera vad som bör prioriteras för att det inte ska bli så dyrt. Person X i Kommun 3 berättar hur de kan planera matinköp tillsammans med föräldern:

”Just som med maten och så där, nog försöker man ju diskutera alltså hur man kan handla så det inte blir så dyrt... vara aktsam med maten och inte lämna det och stå över natten på spisen och så där. Det går ju att värma den nästa dag.”

De flesta av familjearbetarna berättar att de kan hänvisa ensamstående föräldrar till olika verksamheter vid behov, såsom församlingen, Folkpensionsanstalten och socialarbetaren. Det beror på vilken hjälp de är i behov av. Många familjearbetare nämner också att de kan hjälpa till med praktiska saker som många ensamförsörjare kan behöva hjälp med, såsom läxläsning, städning, föra och hämta barn, söka bostad eller hjälpa med att fylla i ansökningsblanketter för olika bidrag. Som det framkom i den teoretiska diskussionen finns det olika bidrag som barnfamiljer kan få. Barnbidrag, underhållsstöd, bostadsbidrag och utkomststöd är några bidrag en barnfamilj kan ha möjlighet till.

Familjearbetaren i Kommun 2 berättar att hon kan diskutera med trötta föräldrar om att sätta barnet i dagvård några dagar i veckan för att få lite egen tid. Det finns många olika alternativ att välja mellan då barnet ska börja i dagvård, vilket framkom ovan. Barnet kan t.ex. gå i kommunal dagvård, privat dagvård, familjedagvård, gruppfamiljedagvård, lekverksamheter, olika klubbar, förskolan, samt morgon- och eftermiddagsverksamheter.

Familjearbetarna svarade lite olika på frågan om familjearbetet påverkas av att en manlig eller kvinnlig roll saknas hos en familj med en försörjare. I Kommun 1 och Kommun 2 berättade familjearbetarna att de kan fungera som en neutral kvinnlig modell i vissa familjer, och att barnen kan vara i behov av att någon annan kommer. Om inte mamman finns i en familj kan familjearbetaren märka av barnets behov av närhet. I de flesta familjer träffar barnet också sin andra förälder, och får både den kvinnliga och manliga förebilden. Båda familjearbetarna betonade att de inte tar mammarollen i familjen, utan är en neutral kvinnlig modell. Det är viktigt att behålla yrkesidentiteten. I Kommun 3 och Kommun 4 nämns det att de kan försöka diskutera med föräldern om det finns någon annan i nätverket som kan fungera som manlig eller kvinnlig modell för barnen, t.ex. en morfar, farfar, morbror eller farbror kunde fungera som en manlig förebild för barnen.

I många kommuner hade familjearbetarna varit med om att det äldsta barnet hos en familj med en försörjare tagit lite av rollen som en vuxen. I sådana fall säger

familjearbetarna att de kan diskutera med föräldern om att barnet inte ska behöva ta rollen som vuxen och poängtera att barnet är ett barn. Person A i Kommun 4 anser att det också kan vara så i andra familjer, och att man inte kan kategorisera ensamförsörjare. Familjearbetaren i Kommun 2 framför vad man kan säga åt ett barn som tar en vuxenroll:

”Det här behöver inte du göra, det hör inte riktigt till dig. Du är ett barn.”

I Kommun 2 och Kommun 4 svarar familjearbetarna på frågan om hur familjearbetaren kan hjälpa med att lösa eventuella problem hos en ensamförsörjare att det först och främst beror på vilka problem eller svårigheter de har. I Kommun 2 och Kommun 3 säger familjearbetarna att de kan förmedla de ensamstående föräldrarna till andra professionella. Många familjearbetare nämner samtal och diskussioner som en stödform. Familjearbetaren i Kommun 1 berättar hurudan hjälp en familjearbetare kan ge åt en ensamförsörjare:

”Mycket genom samtal och diskussioner, är det nog mycket tycker jag. Och att vara med och göra olika saker förstås. Och handlar det om att föräldern är deprimerad eller trött, utmattad så då hjälper vi till kanske med sådant som rör barnen, just läxläsning eller att vara med barnen, laga mat eller sådant. Men att då det gäller specifikt ensamstående så tänker jag nog att just samtal och diskussioner, tycker jag nog själv är en stor del av vad vi gör.”

I slutet av intervjuerna frågade vi familjearbetarna om det fanns andra aspekter som inte nämnts. Familjearbetarna i Kommun 2 och Kommun 3 anser att det överlag inte är så stor skillnad på en familj med två försörjare och ensamförsörjare. Familjearbetaren i Kommun 2 tycker ändå man ska vara lyhörd, och ha en viss förståelse för ensamstående föräldrar eftersom svårigheterna kan ha uppstått p.g.a. att de känner sig ensamma. De flesta familjearbetare säger att det beror mycket på vad som ligger bakom svårigheterna och att det finns mycket annat som kan påverka situationen. En familjearbetare i Kommun 4 säger att det kan vara annorlunda i andra kommuner. I Kommun 1 och Kommun 4 säger familjearbetarna att ensamstående föräldrar inte kan kategoriseras. Person A i Kommun 4 beskriver det så här:

”Främst så tycker jag att man kan inte [inte kan] som dra allihopa över samma kam fast de är ensamförsörjande ... Fast man är ensamförsörjare så kan det gå mycket bättre än en kärnfamilj. Alltså jag tycker inte man kan lägga dem i ett fack, alltså lika som man inte kan lägga en nyfamilj i ett fack, eller en kärnfamilj, eller ensamförsörjare, eller invandrarfamilj eller vad det nu än är. Men att man kan som inte lägga alla i samma [fack].”

6 Slutdiskussion och kritisk granskning

Syftet med vårt lärdomsprov är att ta reda på om det finns specifika drag i familjearbetet i arbetet hos ensamstående föräldrar. I undersökningen redogör vi för familjearbetarnas åsikter. I teoridelen har det tagits upp om hurudant stöd samhället ger åt familjer, allmänt om familjearbete samt hur ensamstående föräldrars livssituation kan se ut. Vi använde oss av den kvalitativa forskningsintervjun i undersökningsprocessen. Vi intervjuade åtta familjearbetare från fyra olika kommuner. Vid analysen av intervjuerna har vi använt oss av teoretisk tolkning som analysmetod och valt ut fyra olika centrala teman för undersökningen.

Frågeställningarna i hela arbetet är: Skiljer sig familjearbetet hos familjer med en försörjare och kärnfamiljer? Vilka är skillnaderna i så fall? Hurudan syn har familjearbetare på ensamförsörjares föräldraskap? Vilka svårigheter och utmaningar har ensamförsörjare? Innehåller familjearbetet specifika drag i arbetet hos familjer med en försörjare? Dessa frågeställningar har styrt hela lärdomsprovet.

I vårt arbete strävade vi främst efter att få bättre förståelse för familjer med en försörjare. Undersökningen är inte representativ för hela landet. Familjearbetarna har olika mycket erfarenheter av ensamstående föräldrar. Hälften av familjearbetarna hade lite mer erfarenheter än de andra. Vi valde att redogöra för familjearbetarnas åsikter eftersom de har sett ganska mycket hos olika familjer.

Vi anser att vi ställt relevanta frågor till familjearbetarna för att få svar på det som är vårt syfte med vårt lärdomsprov. Vi anser också att teoridelen stämmer

rätt så bra överens med intervjuvaren. Det vi båda är överens om är att vi kunde ha gjort intervjuerna lite annorlunda för att få mer pålitliga svar. I vår undersökning gjorde vi två gruppintervjuer och två individuella intervjuer. Tanken var först att vi bara skulle göra individuella intervjuer, men eftersom några familjearbetare föredrog gruppintervjuer och det var svårt att hitta gemensamma tider valde vi att också göra två gruppintervjuer. Vi tycker att gruppintervjuerna påverkade svaren på frågorna. En del familjearbetare kunde vänta på svar från varandra och kanske inte sa sina egna åsikter alltid. Vi tror att enbart individuella intervjuer skulle ha gett tydligare svar och familjearbetarnas egna åsikter. Om vi skulle ha haft tillräckligt med tid skulle vi ha kunnat utföra individuella intervjuer med alla familjearbetare. Intervjuerna kunde ha gått bättre om familjearbetarna hade fler erfarenheter av ensamförsörjare.

Frågorna skickades några dagar på förhand till familjearbetarna så att de skulle kunna förbereda sig. Till en av kommunerna skickades frågorna ganska sent och familjearbetarna hann inte förbereda sig inför intervjun. Således blev det mer spontana svar i den gruppen. Vi tycker ändå intervjun gick bra och att det var bra med spontana svar från den gruppen.

Vi anser att det är viktigt att tänka på miljön inför intervjuerna. Man bör tänka på plats, tid och eventuella störande ljud. Intervjuerna utfördes på familjearbetarnas kontor. Platsen var bra, men man bör tänka på hur alla sitter för att allas röster ska höras bra på bandinspelningen. Med tanke på tiden gick det bra i de flesta intervjuerna, men ibland kändes det stressande om familjearbetarna hade annat på schemat strax före eller efter. Före intervjuerna kunde vi ha bett familjearbetarna att sätta telefonerna på ljudlös för att undvika oljud.

Enligt många av familjearbetarna finns det många olika aspekter som påverkar ensamstående föräldrars livssituation och hurdan hjälp de behöver av familjearbetarna. De flesta av familjearbetarna nämner familjens nätverk som en viktig resurs. Vi anser också att nätverket är väldigt viktigt för familjen. Familjens närmaste nätverk kan ge mycket stöd i vardagen. Andra verksamheter som familjen kan ha i sitt nätverk är bland annat dagvården, skolor, familjearbete, socialarbetare, barnrådgivningen och psykologen. I den teoretiska diskussionen tar vi upp om en del tjänster som samhället erbjuder barnfamiljer. Förutom olika dagvårdstjänster, barnrådgivning o.s.v. stöder samhället

familjerna genom olika bidrag. Samhället kan erbjuda utkomststöd, bostadsbidrag, moderskapsunderstöd, barnbidrag och underhållsstöd. Frivilliga organisationer kompletterar den offentliga servicen och kan erbjuda exempelvis eftermiddagsklubbar, fritidsklubbar och lekskolor. Samhället stöder inte bara ensamstående föräldrar utan alla familjer.

Några av familjearbetarna anser att hjälpen till familjerna varierar från familj till familj beroende på vilken typ av familjearbete som ges. Det kan vara stor skillnad på barnskyddets familjearbete, förebyggande familjearbete och effektiverat familjearbete. Som det beskrivs i den teoretiska diskussionen blir familjer barnskyddsklienter då de får en barnskyddsanmälan och utredningsprocessen påbörjas. En barnskyddsfamilj som får familjearbete som stödåtgärd är alltså påtvingad att ta emot hjälpen. Med tanken på förebyggande arbete och effektiverat arbete är den typen av hjälp frivillig. Några familjearbetare nämnde just detta, att hjälpen kan skilja sig speciellt där. En barnskyddsfamilj kanske inte inser sina brister och svårigheter medan en familj inom förebyggande arbete kanske är medvetna om sina svårigheter.

Vi tror att ensamstående föräldrars livssituation och föräldraskap påverkas mycket av hur kontakten är till den andra föräldern. Vi tror också att familjearbetet påverkas om det finns stora konflikter mellan föräldrarna. I alla kommuner säger familjearbetarna att de bör ha en neutral roll och inte ta någon förälders parti utan bara barnens vid konflikter. Familjearbetarna tycker det är viktigt att skydda barnen från att höra elakheter från den förälder som inte är närvarande. Barnet ska kunna tro på båda sina föräldrar och inte behöva ta någons parti eller fungera som en förmedlare mellan föräldrarna.

Relationen mellan barnet och den andra föräldern är av stor betydelse, och det är där ensamstående föräldrars föräldraskap skiljer sig från andra familjers föräldraskap, vilket framgår i den teoretiska diskussionen. Är inte kontakten till den andra föräldern så bra tror vi att ensamstående föräldrar kan känna sig ensamma i sitt föräldraskap. Med tanke på föräldrarollkartan säger familjearbetarna att föräldrarna är starkare i vissa roller och svagare i andra. Nätverket kan också kompensera roller som är svagare hos en förälder. Många av familjearbetarna anser att föräldraskapet är individuellt och varierar från förälder till förälder. Vi tror också att det är så, och att ensamstående föräldrar

kanske inte påverkar familjearbetet med tanke på föräldraskapet, men att man kan ha det i åtanke att de är ensamma i föräldraskapet.

Vi anser att det är viktigare för en förälder att ha ett ”tillräckligt bra” föräldraskap än att vara perfekt och stark i alla roller. Ingen är perfekt. I den teoretiska diskussionen framgår vad ett ”tillräckligt bra” föräldraskap innebär. Det är svårt för en förälder att vara ”tillräckligt bra” om familjen har svårigheter med t.ex. ekonomin och om det förekommer konflikter. Eftersom en del ensamstående föräldrar (kan också vara föräldrar i en kärnfamilj) kan ha ekonomiska problem, leva under fattigdom eller ha en konflikt med barnets andra biologiska förälder kan det vara svårt för ensamförsörjaren att vara en tillräckligt bra förälder. Föräldern bör ha förmågan att lösa olika problem inom familjen får att kunna vara en ”tillräckligt bra” förälder.

Med tanke på den ekonomiska situationen anser vi att det är bra för familjearbetare att ha i minnet att det kan vara svårt ekonomiskt hos ensamstående föräldrar. Det som beskrivs i den teoretiska diskussionen om ensamförsörjares ekonomiska situation stämmer bra överens med familjearbetarnas åsikter. Enligt många av familjearbetarna har många ensamstående föräldrar det svårt ekonomiskt, men det gäller inte alla. Det finns också kärnfamiljer som har det svårt med ekonomin.

Vi kan konstatera att familjer med en försörjare och familjer med två försörjare kan ha liknande problem, men resurserna är färre hos ensamstående föräldrar. Det innebär att familjearbetarna kan arbeta på samma sätt hos alla familjetyper. Familjearbetet handlar om att få vardagen att fungera hos olika familjer. En sak familjearbetaren kan tänka på är att ensamförsörjaren har ett större ansvar jämfört med familjer med två försörjare. Ensamförsörjaren kan behöva hjälp med mer praktiska saker i och med att den ensamstående föräldern är ensam om ansvaret om barnet. Det beror förstås mycket på hur familjens nätverk ser ut. (Broberg & Tähtinen, 2009, 156-157)

Avslutningsvis kan vi säga att det inte finns några specifika drag i familjearbetet i arbetet hos ensamstående föräldrar. Vi anser att det är bra för familjearbetare att ha en viss förståelse för ensamstående föräldrars livssituation och vara lyhörd. Familjearbetaren kan ha i åtanke att ensamförsörjaren kan känna sig ensam i föräldraskapet, har ett stort ansvar och färre resurser än familjer med två

försörjare, att de som familjearbetare bör ha en neutral roll om det existerar konflikter mellan barnets föräldrar samt vara medvetna om den ekonomiska situationen. Det är viktigt att ändå inte kategorisera ensamförsörjare, deras livssituationer kan vara mycket olika. De behöver inte hjälp för de är ensamstående förälder, utan det finns alltid andra orsaker till behovet av hjälp. Familjearbetaren bör alltid utgå från familjen individuellt. Alla familjer kan ha liknande problem. Kunskap är aldrig dåligt att bära och det skadar inte att ha i minnet vilka svårigheter som kan uppstå hos ensamstående föräldrar. Att ha medkänsla för familjer med en försörjare tycker vi är det viktigaste i arbetet hos dem.

Källförteckning

Alfvén, M. & Hofsten, K. (2004) *Skilsmässan – Om barn och föräldrar*. Stockholm: Bokförlaget Prisma AB.

Broberg, M. & Tähtinen, J. (2009) *Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä*. Ingår i: Forssén, K. & Haataja, A. & Hakovirta, M. *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto.

Folkhälsan (u.å.) *Eftis, fritids, lekis & klubbar*.
<http://www.folkhalsan.fi/startside/Var-verksamhet/Barn--familj/Eftis-fritids-lekis--klubbar/> (hämtad: 16.2.2013)

Folkhälsan (u.å.) *Sommar & läger*. <http://www.folkhalsan.fi/startside/Var-verksamhet/Barn--familj/Sommar--lager/> (hämtad: 16.2.2013)

Folkhälsoinstitutet (1994) *Ensamma mammor – En rapport om ensamstående mödrars hälsa och livsvillkor*.

Folkpensionsanstalten (2012a) *Barnbidragets belopp*.
<http://fpa.fi/in/internet/svenska.nsf/NET/030908130110TK?OpenDocument>
(hämtad: 20.1.2013)

Folkpensionsanstalten (2012b) *Moderskapsförpackningen*.
<http://fpa.fi/in/internet/svenska.nsf/NET/010403100821MP?OpenDocument>
(hämtad: 20.1.2013)

Folkpensionsanstalten (2013) *Underhållsstödets belopp*.
<http://fpa.fi/in/internet/svenska.nsf/NET/220109151808HL?OpenDocument>
(hämtad: 20.1.2013)

Haataja, A. (2009) *Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa*. Ingår i: Forssén, K. & Haataja, A. & Hakovirta, M. *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto.

Haliseva-Lahtinen, A-M. (2004) *Barndagvård*. Ingår i: Finlands kommunförbund. *Kommunens social- och hälsovård*. Helsingfors.

Hellblom Sjögren, L. (2012) *Barnets rätt till familjeliv – 25 svenska fallstudier av föräldraalienation*. Lund: Studentlitteratur.

Helminen, M-L. & Rautiainen, M. (2000) *Föräldraskapet som rollkarta – En handbok*. Helsingfors: Finlands kommunförbund.

Holme, I.M. & Solvang, B.K. (1997) *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Hydén, M. & Hydén, L-C. (2002) *Samtal om den nya familjen och det eviga föräldraskapet*. Stockholm: Natur och Kultur.

Järvinen, R. & Lankinen, A. & Taajamo, T. & Veistilä, M. & Virolainen, A (2012) *Perheen parhaaksi – Perhetyön arkea*. Borgå: Edita Publishing Oy.

Killén, K. (1993) *Svikna barn – Om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Killén, K. (2009) *Barndomen varar i generationer – Om förebyggande arbete med utsatta familjer*. Lund: Studentlitteratur.

Kommunerna.net (2013) *Överföringen av förvaltningsområdet för barndagvård från social- och hälsovårdsministeriet till undervisnings- och kulturministeriet och därtill anknutna lagändringar*.
<http://www.kunnat.net/sv/databanker/nyheter/2013/Sidor/barndagvard.aspx>
(hämtad: 23.1.2013)

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Niemelä, M. (2009) *Yksinhuoltajien kulutus*. Ingår i: Forssén, K. & Haataja, A. & Hakovirta, M. *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto.

Nilsson, T. (2008) *Överlevnadshandbok för skilda föräldrar med gemensamma barn*. Stockholm: Ego förlag.

Paaso, S-A. (2010) *Mitä lapselle kuuluu? – Opas lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen*. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Salmson, K. (2007) *Makalösa föräldrar: en bok med och om ensamstående familjer*. Stockholm: Bokförlaget DN.

Social- och hälsovårdsministeriet (2006) *Familjepolitiken i Finland, 2006 (12)*, 4-20.

Social- och hälsovårdsministeriet (2011) *Hemservice stöder självständigt boende*. http://www.stm.fi/sv/social_och_halsotjanster/socialtjanster/hemservice (hämtad: 16.2.2013)

Social- och hälsovårdsministeriet (2012) *Dagvårdsavgifter*. http://www.stm.fi/sv/social_coh_halsotjanster/klientavgifter/dagvardsavgifter (hämtad: 23.1.2013)

Social- och hälsovårdsministeriet (2013) *Föräldraledighet ger möjlighet att vara med barnen*. <http://www.stm.fi/sv/utkomstskydd/barn/foraldraledighet> (hämtad: 22.1.2013)

Statistikcentralen (2007a) *Inkomstfördelningsstatistik 2007, preliminära uppgifter*. http://www.stat.fi/til/tjt/2007/tjt_2007_2009-01-19_tie_001_sv.html (hämtat 13.01.2013)

Statistikcentralen (2007b) *Barnfamiljer efter typ och moderns/ensamförsörjarens ålder år 2007*. http://www.stat.fi/til/perh/2007/perh_2007_2008-05-30_kuv_001_sv.html (hämtad: 6.2.2013)

Statistikcentralen (2012) *Antalet barnlösa gifta par och deras andel av familjerna ökar*. http://www.stat.fi/til/perh/2011/02/perh_2011_02_2012-11-09_kat_001_sv.html (hämtat: 3.4.2013)

Statistik- och indikatorbanken SOTKANet (1990-2011) *Familjer med bara en förälder, % av barnfamiljerna (id: 74)* <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu/tulossivu?regionCount=1&currentEvent=getData&sexCount=1&setId=p85c1a784c430d8fca101c56edf4e87ae09e9e3efa36aa6&indCount=1&yearCount=23> (hämtat: 17.1.2013)

Lagar

Barnskyddslagen 13.4.2007/417

Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 8.4.1983/361

Socialvårdslagen 17.9.1982/710

Intervjufrågor

1. Vad har ni för tidigare erfarenheter av ensamförsörjare?
2. Vad tycker ni är viktigt att tänka på i arbetet hos ensamstående föräldrar? Hur skiljer sig familjearbetet hos ensamstående föräldrar mot familjer med två försörjare?
3. Hurudan hjälp är det vanligast att ensamförsörjare behöver av en familjearbetare?
4. Krävs det att familjearbetaren har någon särskild kunskap om ensamförsörjare i arbetet hos dem? Hurudan?
5. Hur ser ni på ensamstående föräldrars föräldraskap?
6. Hur påverkas familjearbetet av konflikter mellan barnets biologiska föräldrar hos familjer med en försörjare?
7. Hurudana utmaningar och svårigheter kan en ensamstående förälder ha? Finns det någon särskild problematik som uppstått i flera familjer med en försörjare?
8. Hur kan den ekonomiska situationen se ut hos ensamförsörjare?
9. Hur kan familjearbetet påverkas ensamförsörjarens utmaningar och ekonomiska situation?
10. Hur påverkas familjearbetet av att en manlig eller kvinnlig roll saknas hos en ensamförsörjare?
11. Hur kan familjearbetaren hjälpa med att lösa eventuella problem hos en ensamförsörjare?
12. Var går gränsen för hur mycket hjälp familjearbetaren kan ge åt ensamstående föräldrar?
13. Finns det andra aspekter som inte nämnts